

TÜ VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Rahvusliku käsitöö osakond

Rahvusliku tekstiili eriala

Inna Antson

VÄNDRA KIHELKONNA KIRIVÖÖD

Seminaritöö

Juhendajad: MA Kristi Jõeste

MA Riina Tomberg

Viljandi 2009

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
0.1. Metoodika	5
1. EESTI KIRIVÖÖDE ÜLDINE ISELOOMUSTUS	7
1.1. Kirivöö mõiste ja tunnused	7
1.2. Kirivööde tähtsus, funktsioon	9
1.2.1. Vöö riietuse osana	9
1.2.2. Vöö rahvakommetes, esindusese	10
1.2.3. Kaitsemaagiline ja uskumuslik aspekt	11
1.2.4. Märkilisuse aspekt, informatsioon	12
1.3. Paikkondlikud eripärad ja identiteet	13
1.4. Ajalised erinevused	14
2. VÄNDRA KIRIVÖÖD	17
2.1 Vändra kihelkonna paiknemine Eesti territoriaalses jagunemises	17
2.2. Säilinud informatsioon kirivööde kasutamisest	18
2.3. Materjalid ja tehnika	19
2.4. Üldmõõdud, narmad	20
2.4.1. Pikkus ja laius	20
2.4.2. Narmaste pikkus ja viimistlemine	21
2.5. Keskkiri	21
2.5.1. Keskkirjade nimetamine	21
2.5.2. Kesktüübi kasutamine	22
2.5.3. Pinnajaotus piiratud pinnal	23
2.5.4. Sümmeetria ja rütm	23
2.5.5. Geomeetiline ornament	24
2.6. Äärekiri	25
2.7. Värvikasutus	25
2.8. Ajalised arengud	28
3. VÄNDRA JA NAABERKIHELKONDADE KIRIVÖÖDE VÕRDLUSE ANALÜÜS	31
3.1. Üldised mõõdud	31
3.2. Keskkiri	33
3.3. Kesktüüp	35

3.4. Äärekiri	37
3.5. Värvikasutus	38
3.6. Narmad	40
KOKKUVÕTE	42
KASUTATUD KIRJANDUS	44
SUMMARY	45
LISAD	47
Lisa 1 Kaardid	47
Lisa 2 Vändra kihelkonna kirivööde üldine algandmete tabel	48
Lisa 3 Vändra kihelkonna kirivööde joonised	50
Lisa 4 Lisainformatsioon Vändra kihelkonna kirivöödest	55
Lisa 5 Kirivöödest seinavaip C. R. Jakobsoni Talumuuseumis	56
Lisa 6 Kirivöö kudumise töövahendid ja tehnika	57
Lisa 7 Näited linasest ja villasest poolest, vöö otsa kootud labasest koepinnast ning mustri muutumisest kirivöö	59
Lisa 8 Näidised välisservast, äärekirjast, keskkirjast, kesktriibust ja sümmeetriatelgedest	60
Lisa 9 Pinnajaotuse võrguskeemi tüüpide joonised Vändra kirivöödel	61
Lisa 10 Põhiornamendi tüübid Vändra kirivöödel	62
Lisa 11 Äärekirja tüübid ja narmaste viimistlus Vändra kirivöödel	64
Lisa 12 Tori, Pärnu-Jaagupi, Türi ja Rapla kihelkondade kirivööde nimekiri	65
Lisa 13 Põhitabel I osa	66
Lisa 14 Põhitabeli II osa	69
Lisa 15 Põhitabel III osa	72
Lisa 16 Põhitabel IV osa	75
Lisa 17 Põhitabel V osa	78

SISSEJUHATUS

Eestis on rahvapärimuse osas enam uuritud territoriaalseid piirkondi - seega olemas põhjalikke ülevaateid rahvarõivaste terviklike komplektide kohta, millest võib leida isikupära nii terviklahenduste kui üksikosade iseloomustamisel. Igas piirkonnas omasid kasutatud rahvuslikud mustrid, värvid jne paikkonnale iseloomulikke tunnuseid, mis võivad tänapäeval teadvustamisel ja kasutamisel mutuda identiteedi üheks oluliseks osaks. Tähtis on iga väikepiirkonna teadvustamine ja seal kantud iga rõivaosa (käesolevas uurimuses kirivöö) põhjalik uurimine.

Vändra kihelkond on rahvarõiva alaselts põhjalikult uurimata väikepiirkond – ilmunud kirjandusest on võimalik teha üldisi tähelepanekuid Helmi Kurriku raamatust „Eesti rahvarõivad“ (Tartu, 1938) ühele leheküljele mahutatud informatsioonist ja Eevi Asteli poolt välja antud raamatust „Eesti vööd“ (Tartu 1998), kus on kolme Vändra kihelkonna kirivöö ja ühe helmevöö fotod. Kihelkondliku eripära välja selgitamiseks on informatsiooni talletus kirjanduses ebapiisav. Endise Vändra kihelkonna territooriumil asuva kohaliku väikemuuseumi – C. R. Jakobsoni Talumuuseumi külastus eesmärgil leida informatsiooni Vändra rahvarõivaste kohta süvendas olukorra tõsidust veelgi. Muuseumis on säilinud mõningaid rõivaesemeid (ka kirivööid), kuid puudub kinnitav informatsioon nende kuulumisest Vändra kihelkonna rahvarõivaste tervikpilti.

Käesoleva uurimuse probleemipüstitus on vaadeldav kahest aspektist – vööde tähtsus ja iseloomulike tunnuste otsimine. Miks on vöö kui ese tähtis? Millised on Vändra kirivööd? Kas Vändra kirivöödes võib leida paikkondlikku eripära ja miks on saadud teadmine tähtis? Kas ja kuidas on ajaline perspektiiv muutnud kirivööde tähtsust ja tunnuseid?

Uurimuse eesmärgiks on välja selgitada kirivööde tähtsus üldiselt, muutused ajas ning Vändra kirivöödele iseloomulikud tunnused ja paikkondlikud eripärad. Tunnuste uurimiseks on vaja välja töötada metoodika.

Uurimuse tööhüpoteesiks on: kirivöö on olnud märgilise tähtsusega ese, mille funktsioon võrreldes teiste rõivaosadega on olnud märgatavalt laiem – praktilisusele ja esteetilisusele lisaks on kirivööle esinduseseme, informatsioonikandja ja kaitsemaagiline funktsioon. Ajalises arengus on märgilisus muutunud enam rahvust ja identiteeti tähistavamaks. Vändra kirivööde üldmõõdud

ja viimistlus on funktsionaalsusega põhjendatavad. Ornamentika kasutamine on variandirohke. Värvidest on enam kasutatud punase, sinise, lilla ja rohelise värvi toone. Paikkondlikuks eripäraks on värvikasutus - põhivärvis ainult punase kasutamine naaberkihelkondadega võrreldes ning üle-eestilises võrdluses lisavärvina lilla suur osakaal. Ajalises arengus on Vändra kirivööde muutused sarnased üle-eestiliselt levinud tendentsidele.

Kasutatud kirjandusest on üks olulisemad Eevi Asteli uurimus „Eesti vööd“ (1998), mis on suures osas fotodega illustreeritud ning ei võimalda aru saada piirkondlikest erinevustest täpsemalt, kuid toetab üldise informatsiooniga üle-eestilist kirivööde võrdlemist. Lisaks leiab antud raamatust informatsiooni vööde kasutamisest, mida toetab põhjalik rahvakultuurialane trükis - Ants Viirese ning Elle Vunderi poolt toimetatud „Eesti rahvakultuur“ (2008). Üldist taustainfot sisaldavad kõik Eestis ilmunud rahvarõiva-alased väljaanded, millest põhjalikum ülevaade vöödest on Ilmar Mannineni uurimuses „Eesti rahvariiete ajalugu“ (1927).

Vändra kirivööid otsides on külastatud kolme muuseumi – suurima etnograafilise koguga Eesti Rahva Muuseumi (edaspidi ERM), maakondliku tasandi Pärnu Muuseumi ning kihelkondlikul tasandil C. R. Jakobsoni Talumuuseumi. ERM-is on säilinud 40 Vändra kirivööd. Pärnu Muuseumis on säilinud üks 1964 aastal koopiana tehtud Vändra kirivöö ja üldist informatsiooni kirivööde kasutamisest. C. R. Jakobsoni Talumuuseumi külastuse tulemuseks oli see, et muuseum ise vajab uurijalt informatsiooni, mille alusel võiks püüda määratleda muuseumis säilinud kirivööid. Antud uurimusest on huvitatud kõik kolm nimetatud muuseumi ning töö võib huvi pakkuda kõigile rahvakunstihuvilistele, eriti endistele ja praegustele Vändra valla elanikele. Väljatöötatud metoodika võib huvi pakkuda ja sobida igale kihelkonnale enesemääratlemiseks vajalike kirivööde iseloomulike tunnuste väljaselgitamiseks.

0.1. Metoodika

Üldkogum on ERM-is säilinud 40 Vändra kirivööd, võrdluseks vajalike naaberkihelkondade kirivööde hulk on Torist 39 ja Türit 40, Pärnu-Jaagupist 54 ja Raplast 67 (N = 240). Eesmärk on võrrelda võrdses proportsioonis kirivööid. Valim on Vändra, Tori ja Türi kirivöödest kõikne. Pärnu-Jaagupi ja Rapla kirivöödest on juhuvalimina uuritud mõlemast 40 kirivööd (n = 199). Uurimisobjektideks on kirivööde tehnilised tunnused - materjalikasutus, töövahendid, narmaste viimistlemine ja iseloomustavad tunnused - üldmõõdud, värvikasutus ja kompositsiooniosadest sümmeetria, rütm, pinnajaotus ning geomeetriline ornament.

Kvalitatiiv-kvantitatiivse uurimuse teostamiseks on tehtud andmete kogumine, millest on teostatud kirjeldav materjal-vaatlus. Algandmed Vändra kihelkonna kirivööde kohta on kantud tabelisse (vt lisa 2) ja joonistesse (vt lisad 3). Vööde järjekorra number algtabelis tähistab konkreetse vöökirja joonise numbrit ja märgistab edaspidi põhitabelites (vt lisa 13) iga konkreetse vöö kohta käiva info.

Andmete edasiseks töötlemiseks on välja töötatud Vändra kihelkonna kirivööde algandmete põhjal vöö parameetreid iseloomustavate suuruste rühmad, mille alusel on andmed organiseeritud. Algandmed on liigituse tulemusena sisestatud põhitabeli vastavasse rühma lahtrisse numbriga 1, kuhu vaadeldav vöö oma parameetritega kuulub (vt lisa 13). Andmed on sisestatud kõigis uurimisvaldkondades kirjeldatud meetodil. Läbi on viidud etnograafiline kontentanalüüs, mille eesmärgiks on välja selgitada kirivöödel enam kasutatud iseloomulikud tunnused. Selleks on põhitabelite toorandmeid töödeldud statistiliselt. Töötamise tulemuseks on vastavate uuritavate nominaal- ja vahemiktunnuste esinemissagedus, mis kajastub vastavates koondandmete tabelites.

Võrdluseks vajaliku nelja naaberkihelkonna andmed on kantud põhitabelitesse (vt lisad 14 – 17) järjekorra numbril all, mis märgistab konkreetse vöö kohta käivat informatsiooni (vt lisa 12). Põhitabel on tekkinud põhiuurimise all oleva kihelkonna kirivöödel esinenud parameetritest. Analüüs on toimunud sarnaselt eelmisele osale, kuid tulemused kajastuvad võrdlevates diagrammides.

Analüüsi tulemusi on interpreteeritud iga üksiku parameetri töötlustulemusena kas koondtabeli või diagrammi järel. Andmeanalüüsi eesmärgiks on anda üldiseloomustus Vändra kihelkonna kirivöödele ning tuua esile paikkondlik eripära. Andmeanalüüsi tulemusi interpreteerides on kasutatud lisaks naaberkihelkondadega võrdlusele üle-eestilist üldistavat teoreetilist materjali.

1. EESTI KIRIVÖÖDE ÜLDINE ISELOOMUSTUS

Käesoleva uurimuse teostamiseks on vajalik teadvustada mõiste – kirivöö, ja teda iseloomustavad põhitunnused. Kirivöö tähtsuse lahtimõtestamine seisneb vööde ülimalt laias funktsionaalsuses. Vöö põhitunnuste ja funktsioonide uurimine rõiva osana võimaldab välja tuua paikkondlikke ja ajalisi erinevusi, mis iseloomustavad kirivööde traditsioonilisust või mittetraditsioonilisust ning nende muutusi ajas.

1.1. Kirivöö mõiste ja tunnused

Sõnade kiri ja vöö mõisted eesti rahvakultuuris võimaldavad defineerida kirivöö mõistet. Vöö on vöökohal kantav tekstiil- või nahkpael, millega kinnitatakse ja kaunistatakse rõivaid (Viires 2007, lk 369). Kiri on ornament või muster, millega kaunistatakse esemeid. Eesti rahvakunstis on igale esemeliigile iseloomulik kiri saanud nime vastava eseme järgi: vöö-, kind-, suka-, tanu-, sõbakiri jne (*ibid*, lk 86). Teine kirjade liigitusviis on tehnikate järgi: korjatud kirjad, sissekootud kirjad, lõike- ja põletuskirjad, põimitud kirjad jne. Kirjade puhul on oluline ornamendi kompositsioon, mis võimaldab eristada kesk-, suur- ja äärekirjasid. Kirjadeks nimetatakse ka üksikmotive, millest terviklik muster koosneb. Paljud neist üksikmotiividest on saanud rahvapärase nime: *kassikäpa*-, *maasikaõie*-, *saehamba*-, *kalasabakiri* jne. Kirjadest tuntakse enam geomeetrilist kirja ning taime- ja loomamotive. (*ibid*, lk 86)

Kirivöö on korjatud kirjaga vöö. Lõime põhjalõngad on linased ja kirjalõngad villased. Koelõng on linane. Lõuna-Eestis ja Saaremaal on kootud ka läbivillaseid võid (Astel 1998, lk 65). Üksikjuhtumeid on teada ka mujalt Eestist (PäMu E31/11928). Enamlevinult moodustub kiri valgele (Saaremaal mõnikord mustale) taustale kudumisel vöömõõga otsaga korjatud kirjalõngadest, mistõttu kirivöö üks pool tuleb villasem kui teine. Villasemat poolt on nimetatud vöö paremaks ja ka „*hüvaks*“ pooleks. (Manninen 1927, lk 366) Vöökirja võib näha vöö külgi keerates positiiv-negatiivses värvilahenduses (vt lisa 7).

Kirivöödele on iseloomulik lai keskkiri, mida raamivad kitsamad keskkirjast erinevat värvi äärekirjad (vt lisa 7). Keskkiri on kirivööde olulisem osa ehk põhiosa, mille keskel jooksvat põhivärvist erinevat triipu nimetatakse vöö kesktriibuks ja ka „südameks“ (*ibid*, lk 366).

Kirivöö kirjadele on iseloomulik geomeetiline kiri, mis on sageli tihe ja detailiderohke. Vöökiri jääb reljeefne, mida võimaldab tekitada kudumistehnika ning vöö suhteliselt kitsas ja pikk pind. Üldiselt on kootud kiri kogu vöö ulatuses ühesugune. Kuid esineb piirkondi, kus vöö teine pool on kootud teist kirja, nagu Kihnu ja Risti kihelkonna kirivööd (Astel 1998, lk 113).

Vöökirjade nimetamine on toimunud kahel põhimõttel. Üks neist põhineb keskkirja villaste lõimelõngade arvul – näiteks 18- või 27-lõngaline vöökiri (Manninen 1927, lk 366). Teine viis nimetada vöökirju on enam keskkirjadel, harvemini äärekirjadel olevale ornamentikale antud rahvapäraste nimede järgi, mis on valdavalt seotud inimest ümbritseva keskkonnaga. Näiteks tööriistadest tulenevalt *rehakiri*, *saehambakiri* või rõivastusesemetest lähtuvalt *tanulapikiri*, *preesikiri*. Vöökirju on nimetatud veel geograafilise päritolu, arvude või kujundite järgi. Nimetuste rohkest iseloomustab Ilmar Mannineni poolt nimetatud 114 erinevat rahvapärast vöökirja nime. (*ibid*, lk 367 – 369) Kirja nimetus on seotud vööle esiletulevama osaga. Sama kiri võib kanda eri nimesid eri paigus või ka samades piirkondades.

Kirivööde suure mitmekesisuse aluseks on lisaks geomeetriliste kirjade variandirohkusele ka värvide suur kombineerimisvõimalus. Eesti kirivöödel on valdav üks domineeriv põhivärv – punane oma rikkalikus tonaalsuses. Lisanduvad värvid toovad esile kesktriibu ja äärekirjad. Sagedane on vöödel kahe kuni kolme eri värvi kasutamine, kuid esineb ka ühe, nelja või viie värviga kootud kirivööd (Astel 1998, lk 97). Punase kõrval on kirivöödel enam kasutatud põhivärvina pruuni, kõrvalvärvidenä *potisinist* ja rohelist (*ibid*, lk 101).

Vanim viis lõngu värvida oli taimedega värvimine. Kodumaa taimedest olid enam kasutatud puukoored, sammal, käbid, kanarbik, mitmesugused lilled ja marjad. Punast värvi saadi peamiselt värvimadara juurtega värvides. Igal värvil oli palju toone, mis olenesid taimest või värvimisviisist. Välismaiste taimedega värviti *puupunast* ja *potisinist*, mida saadi punapuust ja indigost e. sinikivist. Neist taimedest saadud värvitooraine osteti poest või rändkaupmeestelt. *Potisinine* oli eriti hinnatud oma pleekimiskindluse tõttu. Värviti enamasti villaseid lõngu, kuna linane materjal ei värvu hästi. Linase materjali värvimisest on teada sinipuu kasutamine, mille värvi nimetati *puusiniseks*. Hiljem, 19. sajandi keskpaigal, aniliinvärvide müügile tuleku järel muutusid värvid erendamaks. Aniliinvärvide värvierksus ja värvimistehnoloogia lihtsustumine võivad olla taimevärvide kasutamise vähenemise põhjuseks. (Trees 1957, lk 210)

Kirivöö otstesse jäetakse lõimelõngadest narmad, mis jäävad kas lahtiselt või palmitsetult vöö otsi lõpetama ja hargnemist takistama. Esineb tuttudega kaunistatud vööotsi. Vööde laius varieerub vahemikus 1,5 – 11 cm. Kõige sagedasem vööde laius on 4 – 6 cm (*ibid*, lk 97). Vööd kootakse nii pikad, et ulatuks ümber keha vähemalt kaks kuni kolm korda.

Kokkuvõtteks võib tõdeda, et tehniliste iseärasuste tõttu tekkinud geomeetrilised kirjad vöö keskel ja äärtes, mõõdud ning viimistlus on visuaalselt selgeimad kirivöö tunnused. Keerulisim on hinnata värvikasutust tonaalsuse seisukohast eelpool mainitud eri valdkonda kuuluvate värvimismeetodite tõttu. Kirivööde nimetamine on otseses seoses tehnilise või kunstilise lahendusega, mille teadvustamiseks on vajalik uurida põhjalikumalt kirivööde tehnikat ning rahvapärast kirjade nimetamist.

1.2. Kirivööde tähtsus, funktsioon

Kirivööde tähtsus seisneb vööde funktsioonides, mis on olnud teiste rõiva üksikosadega võrreldes üks laiahaardelisemaid. Vöö funktsiooni riituse osana on liigitatud laias perspektiivis praktiliseks ja esteetiliseks. Nimetatud perspektiiv oma laia tähenduslikkusega põimub kõigi uuritavate funktsiooni valdkondadega. Kirivööde otstarvet rahvakommetes võib vaadelda eelkõige esindusesemena. Eraldi nähtusena võib esile tuua vöö funktsioone kaitsemaagilisest ja uskumuslikust aspektist ning märgilisuse seisukohast põhiliselt informatsiooni kandjana.

1.2.1. Vöö riituse osana

Vöö on nii meeste kui ka naiste põline rõivastuse üle kogu Eesti ja on üks olulisemaid rahvarõiva osa. Kirivööd on kandnud rohkem neid ja naised. Meeste kirjatud vööd on olnud kitsad ja lihtsad. Neid kanti Setu- ja Ida-Võrumaal pükste peal kantavatel särkidel (Astel 1998, lk 57). Talurahva riitust üldisemalt on liigitatud töö rõivasteks ehk *pidamise* riieteks, käimise rõivasteks ehk *käimariieteks* ja pidulikeks rõivasteks ehk *seisuriieteks*. Kui kõik terviklikku rahvarõivakomplekti kuuluvad muud esemed ei olnud alati kohustuslikud, siis vöö ei puudunud kunagi rõivastusest. „Vööga kinnitatud rõivad kaitsesid paremini külma eest, olid kandmisel korralikumad kui lahtised“ (*ibid*, lk 16). Tööl seoti vöö harilikult särgi peale. Tööl ei kantud alati kirjatud vööd, vaid kasutati linadest või takkudest keeratud paelu (Värv 2008, lk 293, 294).

Kasutusotstarbe seisukohalt oli naistel vöö esialgne ülesanne vaipseeliku ülevalhoidmine (Kaarma, Voolmaa 1981, lk 32). Seeliku arengus värvli kasutusele tulekuga säilis tava vööd tihedate kordadena ümber keha mähkida. Pärnu Muuseumi etnograafia kogus on säilinud vöö keha ümber mähkimise õpetus: „Vöö mähkimist alustati vasakult küljelt seeliku värvli pealt. Vöö mähiti kolm kuni neli korda ümber keha nii, et iga pealmine vöökind kattis eelmise. Paistma jäi ainult kõige pealmine vöökind. Vööots pisteti vöökindade vahele. Vööd kanti iga päev“ (PäMu E1013/14715).

Ilmar Manninen nimetab vöö kasutamist tugevalt ümber piha mähituna kehale tugevust andvana ja „keha kinnitusena“, keha on „kõvem“ või „kindlam“. „Vöö pidi inimese keha keskelt koos hoidma“. Kui vöö oli ümber, siis oli „inimese ihu kinni“, ta ei „katkestanud“ ega „veninud“ seest ära“. Isegi öösel hoiti vöö ümber, „et kõhtu ära ei sirutaks“ (Manninen 1927, lk 364).

Esteetilisuse taotlemine on rahvakunstis praktilisuse kõrval üks olulisemaid funktsioone. Kirivöö oma mustilise iluga on kuulunud rohkem käimise ja pidulike rõivaste juurde. Olulisemaks peetakse vöö kuuluvust seeliku juurde, sest rahvarõivaülikonna osadest harmoneeruvad omavahel kõige enam kirivöö ja seeliku värvikombinatsioonid (Astel 1998, lk 59). Kirivöö kandmisel oli pealmiseks pooleks villasem pool, sest see oli värvilisem, seega ilusam. Keha ilu taotlemise eesmärgil köideti vöö ümber juba noorele tütarlapsele, et see kasvaks peenepihaline (Kaarma, Voolmaa 1981, lk 32).

Pärnu Muuseumi etnograafia kogu kirivööde uurimisel selgus, et kirivööd on kasutatud rõivakomplekti ühe osana lisaks vöö kinnitusena ka säärepaeltena (PäMu E311/11896, PäMu E59/11952). Kirivöö tehnikas kootud säärepaelu iseloomustab lisaks ülikitsale laiusele (1,5 cm) narmaste osa viimistlus lõpetatud sitsiribadest tuttidega. Tutte vöö otstes on kasutatud ka vöö otsese funktsiooni puhul, kui vöö otsad jäeti spetsiaalselt ette rippuma (Astel 1998, lk 63).

1.2.2. Vöö rahvakommetes, esinduses

Rahvakommetes on kirivööd kasutatud enam esindusesemetena, mida on valmistatud eelkõige kingitusteks. Kaunistatusega on rõhutatud olukordade pidulikkust. Andide eesmärgiks oli lugupidamise ja heakskiidu taotlemine. Kaunistuste rohkus ja kingitavate esemete arv väljendas jõukust kui õnne alust (Vunder 2008, lk 399).

Vööd kui ande kingiti kõige enam pulmades, mis olid talupoegliku elu kõige tähtsaim ja pidulikum sündmus, mille traditsioonilised kombid olid üle Eesti üsna sarnaselt levinud (Viies 2008, lk 451). Veimevakas oli vöödel oluline osa. On andmeid 100 ja rohkema vööarvuga

veimevakast. Vöid kingiti pulmades tähtsamatele pulmalistele kaela, käe või talje ümber sidudes. Sellisteks puhkudeks kasutatud vööd olid valitud alati kõige ilusamad. Kui veimed koosnesid mitmest esemest, seote need alati kimpu paela või vööga. Viimasel puhul ei kasutatud alati kirivööd, vaid ka lihtsamalt valmistatud paelu ja vööd.

Pulmades veimede jagamine sarnanes ohvritoimingule. Pruut püüdis sidudes vööd pajakoogu, kaevurakete, voodiotste, loomade sarvede jne külge, luua kontakti uue koduga ja kindlustada endale uue elu ettevõtmistes edu (Astel 1981, lk 143). Pulma ametimeestele vööde kinkimine toimus töö eest tänamise või tasumisena. Vööd viidi tasuks (tänuks) ka kirikuõpetajale laulatuse eest (*ibid*, lk 140). Vööd, kui tasu, anti suvistepühadel tüdrukute poolt poistele kiige valmistamise ja kiigutamise eest (*ibid*, lk 143). Pärnu Muuseumi etnograafia kogus on säilinud esinduseseme informatsiooniga 4 vööd (PäMu E23/11915, PäMu E38/11937, PäMu E41/11940, PäMu E187/11249). Kõik nad on saadud pulmadest kingituseks veimedena.

1.2.3. Kaitsemaagiline ja uskumuslik aspekt

Lisaks praktilisele ning esteetilisele funktsioonile oli vöödel ka kaitsemaagiline tähendus. Näiteks on kirivööde kaitsefunktsiooni kasutatud rahvameditsiinis. Geomeetrilised kujundid on tuntud kaitsemaagiliste sümbolitena. Vööd on kasutatud haiguste raviks, eriti ussihammustuste ja roosi puhul. (Astel 1981, lk 140)

Kirivöödega on püütud ära hoida õnnetusi ja äpardusi ja taotletud tööõnne. Eelpool mainitud pulmades veimede jagamine ja kirivööde sidumine eluliselt tähtsate esemelite objektide külge, mis sarnaneb ohvritoimingule, viitab samuti uskumusele saavutada vastavalt käituses edaspidises elus õnn ja edu.

Esteetilisest vaatevinklist on rohkem kaunistatud neid esemeid, mida võõras silm võis näha. Seda kahel põhjusel – soovist näidata oma jõukust ning vajadusest kaitsta „kurja silma“ eest. Eriti kaitsetu ja ohustatud olevat oldud siirderiitustel, kui inimene on tähelepanu keskmes (Vunder 2008, lk 400). Väikelaste kerget vastuvõtlikkust halva vastu võidi kaitsta ka kirivöödega - Pärnu Muuseumi etnograafiakogus on säilinud informatsioon, et kirivööd on kasutatud ristimiseks ja mähkimiseks (PäMu E183/10958). Otsest kirjeldust, kuidas vööd mähkimiseks kasutati, ei ole säilinud.

Praktilisuse ja uskumusliku tiheda läbipõimumise veel ühe näitena on Pärnu Muuseumi etnograafiakogus säilinud kirivöö koos informatsiooniga vöö kasutamisest *külimitu* juures

kandmisel (PäMu E222/11281). Põhjus, miks külvamise juures kasutati kirivööd, oli usk kirivöö kui naise vöö arvatavasse sigivust edendavasse jõusse (Vunder 2008, lk 400).

1.2.4. Märkilisuse aspekt, informatsioon

Kirivöö funktsioon informatsiooni kandjana võib olla tähendust kandev element mitteverbaalses suhtlemises. Seega võib kirivööd vaadelda märkilisuse aspektist, mis eeldab eelnevalt märkilise teadmist. Metafoorne tähenduslikkus oli mõistetav eelkõige eseme kasutajale ja hakkas ilmema külasisesel või laiemalt kihelkondlikul tasandil inimestevahelisel suhtlemisel, millest võisid kujuneda üldiselt mõistetavad arusaamad (Vunder 2008, lk 397).

Märkilise kokkuleppemärgina võib täheldada eelpool pulmakommetes kirjeldatud vööde kinkimist, kus kaaslast valides oli vöö omamoodi nõustumise märgiks. „Näiteks ühe vanema teate järgi riputas peigmees vöö või *mõõgakandme* väljavalitu magamisaseme kohale. Nende vastuvõtmine tähendas nõustumist. Kosjade tagasilükkamise puhul aga pani tüdruk vöö järgmisel päeval ukse külge“ (Värv 2008, lk 296). Nõusolekumärgiks seoti vööd ka tühjaks joodud kosjaviinapudeli ümber või kingiti vöö koos sukkade ja kinnastega peigmehele. Kingitud vööd tähendasid sageli ka ühendamise või siduva kohustuse märki – teenijatüdrukutele on antud vööd kauba kinnituseks tööle palkamisel (Astel 1998, lk 20).

Esteetilisuse kõrval oli värvikasutusel oluline märkiline tähendus, millel võis olla informatiivne funktsioon. Üldteada on värvide märkiline tähendus rõõmu- või leinavärvidenä. Erksad värvid, eriti punane tähendasid pidulikkust ja rõõmu ning olid omamoodi nooruse väljendusvärvid. Siit ka põhjus, miks vanemad naised kandsid tumedamas värvigammas rõivaid, sealhulgas kirivööd. Tumedatoonilised vööd ja seelikud, kus kasutati vähem punast ja enam sinist, musta, kohati rohelist ja kollast värvi, võisid viidata leinamisele. Leinavööd kasutati koos leinaseelikutega (Värv 2008, lk 298), mis viitab peatükis 1.2.1.1. kirjeldatud olulisusele vöö ja seeliku kokkukuuluvuse kohta.

Kirivöö kui sotsiaalse märgi vaatlemine sugude eristajana, perekonnaseisu ja elujärgude kajastajana, ei ole märkilisuse aspektist informatiivne. Kirivööd on peetud küll eelkõige naistevööks, kuid on piirkondi (Setumaa) ja erandjuhtumeid (Vändra ERM A564:1929), kus on teada kirivöö kasutamine ka meestevööna. Sünnist surmani võimalik kirivööde kandmine ei võimalda näha märkilisust perekonnaseisu ega elujärgude kajastajana. Kuid kirivöö rahvarõivakomplekti osana võib olla ühtekuuluvuse tähistamise märk ning seisust või rahvust

tähistav märk. Ühtsustunde tekkimises peitus võimalus end samastada või eristada ja teadlikkuse kasvades leida identiteeditunnuseid.

Paikkonniti võis olla informatsiooni levik ja sellest arusaamine erinev. Kuid vööde rohkus ja rikkalik värvikasutus ning keerukad geomeetrilised mustrid olid üldlevinult märgid jõukusest ning heast käsitööoskusest. Kui rikkust õnne ja edu alusena taotleti rituaalsete toimingutega ja see võis olla sageli suhteline, siis töökus ja oskused võisid osutada näiteks mõrsja valikul talupojakultuuris määravamateks. Vöökudumisoskus võis olla ka elatusallikaks, mis kinnitab oskustöö sotsiaalset tähtsust märgilisuse aspektist ning kirivööde ohtrat kasutamisevajadust tänu laiale funktsionaalsusele.

1.3. Paikkondlikud eripärad ja identiteet

Territoriaalselt jagunes Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi alguses kirikukogudustega seotud kihelkondadeks, mis on võetud eesti rahvakultuuri uurimisel põhiüksuseks (Viires 2007, lk 81). Rahvarõivaid on rühmitatud nelja suurde rühma: Põhja-Eesti, Lõuna-Eesti, Läänemaa ja saared (vt lisa 1). Rühmad on saanud alguse juba muistsetest hõimuerinevustest, mida tõendavad keelemurdealane jaotus, muu rahvakultuur ja arheoloogiline materjal (Kaarma, Voolmaa 1981, lk 14). Kihelkond oli põhiline territoriaalne üksus, mille piirides talurahvas omavahel läbi käis.

Külad, vallad ja kihelkonnad olid üksteisest eraldatud, mis aitas kaasa paikkondlikele erisuste tekkimisele. Oluline oli grupisisene sotsiaalne stabiilsus ning nii tõmmati piir „oma“ ja „võõra“ vahele (Vunder 2008, lk 402). Rahvarõivastel oli keele kõrval talupojakultuuris sotsialiseeriv funktsioon, mis kujundas piirkondlikud eristumised oma eripära väljendusena. „Piirkonnale omases üldtunnustatud stiilis esemete valmistamisega, nende kaunistamisega, omaksvõtuga, kasutamisega ja järeltulevatele põlvedele edasiandmisega väljendas igaüks oma osalust ja ühtekuuluvust nii elavate kui ka surnutega“ (Vunder 2008, lk 402). Kirivöö järeltulevale põlvele tähtsaks pidamist näitab Pärnu Muuseumi etnograafiakogus säilinud informatsioon päranduseks saadud vöö kohta (PäMu E17/11909). Kandja päritolu ja elukohta märkiv rõivastuse tähendussisu oli nii tähtis, et võõrast kihelkonnast kositud naine kandis oma kodukihelkonna rõivaid surmani.

Rahvarõivaid, sealhulgas ka kirivööid, iseloomustab nii traditsioonilisus kui ka individuaalsus. Traditsioonilisuse all võib mõista omapäraste tunnuste kordumist ühe või teise piirkonna talurahva rõivastuses. Kuid iga piirkonna universaalsed tunnused kohalikus kordumatus kombinatsioonis, näitavad kunstilist individuaalsust (Vunder 1996, lk 93).

Eriti ilmekalt väljendub sama piirkonna individuaalsus kirivöödes geomeetriliste kirjade erinevas kombineerimises. Geomeetrilise ornamendi piirkondlikke eristumisi võib täheldada Kihnus, kus on sagedane hambulise kontuuri kasutamine või ristimotiivid, mis esinevad ilmekamalt Saaremaa ja Lõuna-Eesti lääneosa kirivöödel. Ristküliku kasutamine nii pinnajaotuses kui ornamendis on iseloomulik Türi kihelkonna kirivöödele. (Astel 1998, lk 115, 117, 125) Üldine on ühesugune keskkirja ornament kogu vöö ulatuses, kuid erandiks on Kihnu ja Risti kihelkonna vööd (*ibid*, lk 113).

Lisaks geomeetrilise ornamendi variandirohkele kasutamisele võib kirivööde paikkondlikuks eripäraks olla värvikasutus. Kui vööde olulisem põhivärv on punane, siis Saaremaal Mustjala ja Püha kihelkondades kasutatakse palju musta. Halliste ja Viru-Jaagupi vöödel domineerib sinine, Loode-Eestis roheline jne. Läänemaal ja Põhja-Pärnumaal kooti palju ühevärvilisi vööid. (*ibid*, lk 101)

Erinevusi esineb ka kirivööde pikkuses ja laiuses. Kui enamlevinud vöö pikkus oli kaks kuni kolm korda ümber kere ulatuv vöö, siis Jämaja kihelkonnas oli ulatunud vöö üks kord ümber ning kinnitati *abu* külge (täpsem kinnitamise viisi kirjeldus siiski puudub). Vööde laiuselid paikkonniti üldiseloomustades võib täheldada, et Põhja-Eesti vööd on tavaliselt kitsamad kui Lõuna-Eesti vööd. (*ibid*, lk 61, 63, 97)

Teadagi on vöö otste erinev kaunistamine ja kandmisviis. „Vöö otsad olid tavaliselt mitmesse palmikusse korrastatud saartel, Lääne- ja Põhja-Eestis. 4-5 cm pikkuste lõimelõngade narmastena lahtijätmine oli iseloomulik Lõuna-Eestile“ (*ibid*, lk 61). Kandmisviiside erinevus võis seisneda vööotste puhul nende kinnitamisel. Kui üldlevinud oli vöö otste peitmine vöökordade alla, siis Mustjalas ja Kärlas jäeti spetsiaalselt tuttidega varustatud vöö otsad rippuma ette või küljele. Pikalt rippusid ka setu naiste vööd (Astel 1998, lk 63).

Paikkondlikud erinevused rahvarõivastel (sealhulgas kirivöödel) võivad olla eneseteadvustamise tasandil olulisteks faktoriteks ning luua vastavat käitumist sotsiaalses suhtes ja olukordades ning millest võis kujuneda kogukondlik elulaad.

1.4. Ajalised erinevused

Ajaliste eripärade jälgimine Eesti kirivöödel on mõjutatud esemete arvestatava koguse säilimisest 19. sajandist alates. Uurimist mõjutavad kogumisel kirivööde kas täiesti puuduvad või ebatäpsed dateeringud. Üldisemalt on võimalik võrrelda 19. sajandi I ja II poolt ning 20. sajandil toimunud muutusi. Paikkondlikud erinevused tulevad enam esile vööde mõõtudes, ornamendi- ja värvikasutuses ning kandmistavade seisukohast. Ajalise arengu perspektiivis on ilmselt

mõjutanud kirivöö iseloomulike tunnuste paikkondlikke muutusi eelkõige ühiskonna areng üldisemalt ning sellega seoses vöö funktsioonide ümberhindamine.

Kirivööid iseloomustavatest tunnustest on ajalisi muutusi täheldatud kompositsiooni osas äärekirjade kitsenemises kitsa äärejooneni (eriti Lääne-Eestis). Üldiselt võib täheldada, et vanematel kirivöödel oli kesktriibu ja äärekirjade kasutamine olulisem (*ibid*, lk 95). Vööde laiuse osas on tähele pandud hilisemate vööde kitsamaks muutumist (*ibid*, lk 97). Ilmselt võib seletada antud tendentsi laia kesktriibu ja äärekirja kasutamise vähenemisega.

Värvikasutuses on olulised muutused toimunud peale aniliinvärvide kasutuseletulekut 19. sajandi II pooles. Värvid muutusid erksamaks ning lisandus värve, mida ei olnud võimalik taimedega värvida. „Aniliinvärvide levikuga hakkab vöödes domineerima erkpunane, Lõuna-Viljandimaal ka tumepunane. Eriti Kagu-ja Lääne-Eestis lisandub sellele lilla. Vaid Virumaal on erksate aniliinvärvidega vööid harva“ (*ibid*, lk 101, 109). Viimase fakti põhjenduseks on Põhja-Eestis varane rahvarõiva taandumise tendents.

Kirivöö funktsiooni muutustes võib oletada vöö muutumist rohkem pidurõiva osaks. Siit ka oletatav põhjendus vööde kitsenemisele – vöö ei omanud enam nii suurt toetavat funktsiooni. 19. sajandi lõpul hakkas rahvarõivaste kandmine vähenema. Praktilise otstarbe kaotanud kirivöödest hakati tegema neid kokku õmmeldes vaipu, isegi reisikotte (*ibid*, lk 133). Kardinaalse kirivöö põhifunktsiooni muutuse raames võib siiski näha kirivööde kui oluliste esemete rohkust ning vajadust neid uutmoodi väärtustada. Eesti rahvakultuuri kõrgelt hinnanud kultuuritegelased, sh. Kristjan Raud, suhtusid sellesse kriitiliselt, sest eseme põhifunktsiooni algupära oli lugupidamist väärt ning näitas austust vana kultuuri vastu.

Antud kontekstis mõjub vastuoluliselt C. R. Jakobsoni Talumuuseumis säilinud 25-st kirivööst seinavaip, mis on tehtud Carl Robert Jakobsonile mitmesuguste sündmuste puhul kingitud kirivöödest (C.R.J.M 845, vt lisa 5). Vööde vaibaks kokkuõmblemist on põhjendatud vööde parema säilitamise eesmärgina. Samas võib tõdeda 19. sajandi II poolel üldise rahvarõiva kandmise taandumise kõrval fakti, et säilis kirivöö kui esinduseseme funktsiooni traditsiooniline kasutamine kingitusena oletatavasti tänu ja austuse eesmärgil.

20. sajandi alguses oli rahvarõivaste väärtustamine madalaimas seisus. 1920-ndate lõpus tänu rahvarõivapropagandale hakati nägema talupoja piduriietes rahvuskultuuri ühe osana pärimuslikkust ja see muutus rahvusliku meelsuse tähiseks. Väärtustama hakati ka ajaloolise rahvarõiva võimalikult täpset kopeerimist. (Vunder 2008, lk 298) Kirivööde puhul võis esineda materjalikasutuses muutusi, millele viitab puuvillasest materjalist kirivöö säilimine Pärnu Muuseumis (PäMu E953/14154). Samas on säilinud kümme Tallinna Kunstiteodete Kombinaadi poolt 1964 aastal valmistatud kirivööd erinevatest Pärnumaa kihelkondadest (PäMu E714/ 1 –

10), mis viitab urbaniseerunud ühiskonnas oskustöö koondumisele teatud kindla suunitlusega ettevõtetesse.

Kogu Eesti kirivööde ajalise arengu üldpildis muutus 20. sajandil vöö praktiline funktsioon järjest enam esindusesemeks ka rõivastuse ühe osana. Märkilisuse aspektist suurenes rahvuse ning sellega koos ühtekuuluvuse tähendussisu tähtsus, mis ilmselt on otseses tugevas seoses enesemääratluse tunnetamisega nii üksikisiku kui grupi tasandil.

Eesti kirivööde üldise iseloomustava peatüki kokkuvõtteks võib kinnitada peatüki tähtsust teoreetilise baasi loomisel Vändra kirivööde põhjalikuks uurimiseks. Kirivöö tunnuste ja neis võimalike paikkondlike ja ajaliste eripärade teadvustamine üldises aitab hinnata Vändra kirivöödes võimalikku peituvat informatsiooni. Tähtsaimateks kirivööid iseloomustavateks tunnusteks on mõõdnud, piiratud pinna kompositsiooni osana pinnajaotuses asetsev geomeetria ning värvikasutus, milles võib leida enam isikupära ning tunnuste omavahelisi seoseid.

Kirivöö tähtsust rõhutab funktsionaalsuse laiahaardelisus, mis on omavahel tihedalt läbipõimunud ning esineb olenevalt ühiskondlikust käitumisvajadusest mitmes funktsioonis korraga. Ühiskondlik mõtteviis tingis märgisüsteemid ja võis otseselt mõjutada kirivööde kasutamist kogukonna väärtushinnanguid silmas pidades. Ühiskonna muutudes teisesid kirivööde funktsioonid.

Üldiseloomustavas peatükis kirivöö tähtsuse väljaselgitamine ja ajalisest faktorist tingitud märkilisuse muutused on Vändra kirivööde iseloomustamisel vajalik teoreetiline materjal, mille abil on võimalik põhjendada või kinnitada paikkondlikke eripärasid või sarnasusi nii kirivöö funktsionaalsuse aspektist kui ajalisest perspektiivist lähtudes.

2. VÄNDRA KIRIVÖÖD

Vändra kihelkonnast on säilinud ERM-i kogudes 38 kirivööd ja kaks kirivöö tükki (vt lisa 2). Neist 33 on pärit 19. sajandist ja üks 20. sajandi algusest, kuuel vöö on valmistamise aeg teadmata, kuid esemete kogumise daatum viitab eelpool mainitud ajajärkudest võimalikule vööde päritolule. Algandmed Vändra kihelkonna kirivööde kohta on kantud tabelisse (vt lisa 2) ja joonistesse (vt lisad 3), mis on joonistatud 1:1 proportsioonis vöö tegeliku laiusega. Vööde järjekorra number algtabelis tähistab konkreetse vöökirja joonise numbrit ja märgistab edaspidi põhitabelites (vt lisa 13) iga konkreetse vöö kohta käiva info.

2.1 Vändra kihelkonna paiknemine Eesti territoriaalses jagunemises

Eesti kihelkondade kaardilt (vt lisa 1, joonis 1) on näha, et Vändra kihelkond paikneb Pärnumaal, mis kuulub Läänemaa rühma. Vändra kihelkonna asukoht Läänemaa piiril ehk Eesti keskosas viitab sellele, et naaberkihelkondi on nii Põhja-Eesti kui Lõuna-Eesti rühmadest (vt lisa 1, joonis 2). Põhja-Eesti rühmadest piiravad Vändra kihelkonda Harjumaalt Rapla ja Juuru kihelkonnad ning Järvamaalt Türi kihelkond. Lõuna-Eesti rühmast piiravad Vändra kihelkonda Viljandimaalt Pilistvere ja Suure-Jaani kihelkonnad. Pärnumaalt naabriteks on Tori ja Pärnu-Jaagupi kihelkonnad, mis kuuluvad sarnaselt Vändra kihelkonnaga Läänemaa rahvarõivarühma.

Vändra kihelkonna seitse naaberkihelkonda, mis kuuluvad Eesti territoriaalses jagunemises kolme erinevasse rahvarõivarühma ja paiknevad neljas eri maakonnas, annavad võimaluse võrrelda Vändra kirivööid laiaast territoriaalsest jagunemisest tulenevate piirkondlike erinevuste taustal.

2.2. Säilinud informatsioon kirivööde kasutamisest

Kirivööde kasutamisest on ERM-i etnograafia kogus Vändra kihelkonnast kogutud esemete kohta informatsiooni vähe. Üldtuntud fakti kohta, et kirivöö oli enamasti naistevöö, on säilinud kirjutis: „....olevat ka mehed kandnud, kuna naiste vööd olid kitsamad“ (ERM A564:1929, lisa 3, joonis 40).

1875. aastal valminud vööd oli kasutatud „kimpude“ (sukad, kindad jne) kinni tõmbamiseks, mis pulmade aeg peigmehe ja nooriku sugulastele kingituseks anti (ERM 8384). 1895. aastal valminud vöö oli saadud pulmadest kingituseks (ERM 10691). Need on viited 19. sajandi lõpus pulmakommetes veimede jagamiseks kirivööde valmistamise säilimisele. On teada, et samal ajal toimus üldine tendents rahvarõivaste taandumisele linnamoelise rõivastuse ees (Värv 2008, lk 289).

Aino Voolmaa poolt kogutud teatmematerjalides (Voolmaa 1958, lk 248) on informatsioon Vändra kihelkonna kirivöö kohta, mis on kahest täpselt ühesugusest kokku õmmeldud (vt lisa 4, foto 2). „Need olid valgel linasel põhjal erepunase villase kirjaga, servades sinilillade triipudega. Ühe vöö laius 2,8 cm. Vöö pikkus narmastega 214 cm, narmaste pikkus 13 cm. Kirjeldatud vöö oli M. Orumaa saanud kingituseks ning keeldus seda kategooriliselt muuseumile loovutamast“. Teise kirivöö kirjelduse juures on informatsioon vöö sidumisest seeliku värvli peale nii, et vöö otsad kinnitati vasakule puusale lipsu (*Ibid*, lk 247). Võib oletada, et taolised uuendused kirivööde valmistamisel ja kandmisel jäid perioodi, kui rahvarõivaid püüti kohandada nii uueaegse moejoone kui ka isikliku maitse järgi (Värv 2008, lk 298).

Pärnu Muuseumis on säilinud Vändra kirivöö (PäMu E714/1:12156), mis on valmistatud Tallinna Kunsttöödetoote Kombinaadi poolt 1964. aastal. Vöö muster on täpselt sarnane ERM-i kogus oleva Vändra vööga (ERM 8471). Väikesed erinevused on vöö üldmõõtudes ja punase kasutamises, mis on erksam (vt lisa 4, foto 1). Sellest võib järeldada püüdu valmistada paikkonnale omaseid vööid üsna täpselt.

Üle-eestiliselt levinud kirivööde kasutamistraditsioonidega võrreldes on Vändra kohta säilinud informatsioonis saadud kinnitust pulmakommetes vööde kasutamisele. Erinev üldisest on laiade kirivööde kandmine Vändras ka meestevööna, mis senini on teada ainult Setu- ja Ida-Võrumaal (Astel 1998, lk 57). Üheaegselt on säilinud vastuoluline informatsioon 20. sajandi keskel Vändra vööde nii traditsioonilisest kui mittetraditsioonilisest valmistamisest ja kandmisviisist.

2.3. Materjalid ja tehnika

Vändra kirivööd on kõik valmistatud linasest ja villasest lõngast (vt lisa 2) nii, et labasele põhjale moodustub villastest lõimelõngadest korjatud kiri. Vändrast etnograafilisi uurimusi tehes on säilinud kirjutis: „Naiste vööd olid valgele linasele põhjale korjatud värvilistest villastest lõngadest kirjaga. Naised kudasid vööd pisikeste *mõekadega*“ (Voolmaa 1958, lk 247). Vöökudumine oli jõukohane ka lastele, mille tõestuseks on säilinud informatsioon vöö kohta, mis on 1870. aastal karjalapsena karjas kootud (ERM 9729, lisa 3, joonis 22).

Vöökudumise esmatähtsateks töövahenditeks olid vöömõök ja vaheliku tekkimiseks vajalikud vahendid (vt lisa 6, joonised 1-6). Vöömõök on puust suure noa kujuline tööriist, millega vöökudumisel lüüakse kinni koelõngu ning korjatakse kirjalõngu (Viies 2007, lk 369). Vahelikku võis moodustada kahel viisil. Esimene neist tekitati vaheliku pulga ümber lõime üles luues, mille sisse tekitati tugevamast linasest materjalist käsi- ehk irdniied (vt lisa 6). Sellisel moel kududes loodi lõim üles alati ringselt. Teine viis vahelikku tekitada oli kasutada tihva, mis on soataoline vööde kudumise töövahend (vt lisa 6, joonis 2). Sellise kudumisvõtte puhul loodi lõim üles nii, et vöö pikkusele vastavad pikad lõngad olid kahest otsast pingutatud ja lõimed pandi järjest vaheldumisi piide vahelt ja piide keskel olevatest aukudest läbi (Laigo 1957, lk 228). Informatsioon tihva kasutamisest Eestis on vastuoluline. On teada väide tihvaga kudumise tava kohta rohkem saartel (Vunder 2008, lk 157). Samas on oletatud tihvaga kudumise üldist levikut üle Eesti, eriti Lääne-Eestis (Astel 1998, lk 65).

Töö lõpptulemus oli mõlema kudumisviisi puhul sarnane. Sel põhjusel ei ole võimalik uurida täpsemalt Vändras kasutatud tehniliste vahendite kasutamist. ERM-i kogudes on säilinud kirivöö tehnilistest vahenditest üks vöömõök (ERM A563:576). Vändra kirivöödest on viiel vööil otsad lahti lõikamata (ERM 8419, ERM 8426, ERM 8445, ERM 8470, ERM A563:822), mis viitab ringsele kudumisele. Seega võib oletada Vändras kirivööde kudumisel vahelikupulga ja niite kasutamist.

Kirivöö välisserv võib jääda ühtlase linase triibuna või linase ja villase vaheldumisest täpiline (vt lisa 8, foto 2, 5). Lõpptulemus sõltub vöö lõime ülesloomisest. Kui alustada ülesloomist linasega, jääb serv ühtlase linase triibuna, kui aga värvilisest villasest jääb linase koelõnga sissekudumisest äärde täpirida. Vändra kirivöödel on 26 vöö välisservad ühtlase linase servana, 14 vöö on vastavalt äärekirjas kasutatud villasele lõnga värvile täpiline välisserv.

Kudumist alustati enne mustri korjamist alati labaselt kootud ridadega (vt lisa 7). Vändra kirivöödel on vöö ottesse labast pinda kootud 1 – 3,5 cm. Mingeid seoseid või reegleid vöö laiuse ja ottesse kootud labase pinna pikkuse vahel ei ole aru saada. 3,5 cm pikkust labast pinda

on kootud nii 2,5 cm kui 8 cm laiuse vöö otstes. 1,5 cm pikkust labast pinda on kootud nii 2,5 kui 5,5 cm laiusele kirivööle.

Vändra kihelkonna kirivööde materjalid ja tehnika ei erine üle-eestiliselt enamlevinud kirivööde valmistamisviisist. Kirivöö äärtes linase või villasetäpilise serva esinemist ei ole üldiselt uuritud. Vändra kirivööde linase välisserva selge domineerimine viitab linase materjali eelistamisele välisservas, mis on võrreldes villase materjaliga vastupidavam. Täpsemalt ei ole uuritud kirivööde otstes kootud labase pinna otstarvet, kuid võib oletada selle praktilisust – labane koepind on tihedam ja takistab hargnemist.

2.4. Üldmõõdud, narmad

2.4.1. Pikkus ja laius

Tabel 1

Vändra kirivööde laiuste sageduse koondandmed

	kuni 1,5 cm	2 – 3 cm	3,5 -4,5 cm	5 -6 cm	6 cm ja enam
kokku	1	27	5	4	3

Valdav enamus (27) Vändra kirivöödest kuulub 2 – 3 cm laiusega vööde rühma. Vändrast on kirivööde laiuse kohta säilinud kirjalik informatsioon: „Maretsaana eide vöö olnud paari sõrme laiune, kuid olnud ka kitsamaid“ (Voolmaa 1958, lk 247). Vööde laiuse skaala on 1,5 cm – 8 cm, mis on tavapärasest laiem kihelkonna sisene laiuse erinevus. Kitsaim vöö (ERM 15144, vt lisa 3, joonis 28) ja laiemad vööd on 7 cm (ERM 8501 ja ERM 8502, vt lisa 3, joonised 19, 20) ja 8 cm (ERM 8479, vt lisa 3, joonis 16) laiad, mis mõjuvad antud ülevaates erandlikult.

Tabel 2

Vändra kirivööde pikkuste sageduse koondandmed

	160 – 195 cm	200 – 245 cm	250 – 295 cm	300 cm ja enam
kokku	13	22	2	1

Põhitabelisse (vt lisa 13, tabel 1) on kantud 38 kirivöö pikkused. Eeldusel, et Eestis levinud kirivöö pidi ulatuma 2 – 3 korda ümber keha, on tabelis 2 nähtav statistiline tulemus igati põhjendatud. Otseseid seoseid võib näha vööde laiuse ja pikkuse proportsioonides. Pikemad vööd olid reeglina ka laiemad. Pikim Vändra kirivöö on 320 cm pikk ning 7 cm lai (ERM 8501).

Kõige laiema vöö (8 cm) pikkuseks on 270 cm (ERM 8479). Kolmanda pikema vöö pikkuseks on 265 cm ja laiuseks 5,5 cm (ERM A564:1929).

2.4.2. Narmaste pikkus ja viimistlemine

Põhitabelisse (vt lisa 13, tabel 1) on kantud 38 kirivöö narmaste kohta käiv informatsioon. Kaks vööd on säilinud ilma narmasteta: ERM 8502 ja ERM 14678. Esimene on vöötükk ja teisel on otstest narmad ära lõigatud. Kirivöö narmaid on viimistletud Vändra kihelkonnas kolmel viisil (vt lisa 11).

Tabel 3

Vändra kirivööde narmaste pikkuste ja viimistlemise sageduse koondandmed

	kuni 10 cm	11 – 15 cm	16 cm ja enam	lahtised	punatud, otsad lahti	punatud, otsad kinni
kokku	7	27	4	34	2	2

Statistiline analüüs näitab 11 – 15 cm narmaste pikkuse ja nende lahtiseks jätmise domineerimist vöö otstes. Narmaste lühim pikkus (4 cm) on vööl, mis on ka Vändra vöödest kitsaim (1,5 cm). Narmad on pikimad (23 cm) kõige laiemal (8 cm) vööl. (ERM 15144, ERM 8479).

2.5. Keskkiri

Keskkiri on kirivööde olulisem osa ehk põhiosa (vt lisa 8, foto 3). Vändra kirivööde keskkirja uurimisel selgus 37 vööl ühesugune mustri pidev kordumine terve vöö ulatuses. Ühel vööl (ERM 8454) muutub kiri mõlemas vöö otsas kolme kuni nelja ornamendi korduse ulatuses teiseks (vt lisa 7).

2.5.1. Keskkirjade nimetamine

Vöökirjade nimetamise kohta on säilinud Vändra kirivööde kohta kaks viidet. ERM A509:1489 (vt lisa 3, joonis 37) vöökirja on nimetatud labaseks „panama“ korjatud kirjaks. Rahvapäraselt vöökirjade nimetamise kohta säilinud vähene informatsioon ei võimalda uurida

antud valdkonda Vändra piirkonnas põhjalikumalt. Teine viide on keskkirja villastele lõimelõngade arvule – vööd on nimetatud „19-lõngaliseks“ (ERM 8384, lisa 3, joonis 1).

Tabel 4

Lõimelõngade arvul põhinev Vändra vöökirjade nimetamise sageduse koondandmed

9-lõngal.	13-lõngal.	15-lõngal.	17-lõngal.	19-lõngal.	21-lõngal.	23-lõngal.	25-lõngal.	31-lõngal.	35-lõngal.
3	2	4	5	12	8	2	2	1	1

Statistiline analüüs (vt lisa 13, tabel 2) näitab „19-lõngaliste“ Vändra kirivööde kõige sagedasemat esinemist vööde kogus (12 vööd). Laiemat Vändra kirivööd võib nimetada „35-lõngaliseks“ ja kitsaimaid „9-lõngalisteks“.

2.5.2. Kesktriibu kasutamine

Tabel 5

Vändra kirivööde kesktriibu lõngade arvu sageduse koondandmed

	1-lõngaline	3-lõngaline	5-lõngaline	9-lõngaline
kokku	10	1	2	1

Keskkirja keskel asuvat vöö kesktriipu (vt lisa 8, fotod 3, 6) esineb 14-l Vändra vöö. Keskuse rõhutamise esinemist umbes pooltel Vändra kirivöödel võib tõlgendada kesktriibu kasutamist kui mittetraditsioonilist keskkirja kompositsiooni osa. Kesktriibu kasutamise puhul näitab statistiline analüüs (vt lisa 13, tabel 2) kitsa – „1-lõngalise“ kesktriibu selget domineerimist.

2.5.3. Pinnajaotus piiratud pinnal

Kirivööde keskkirja mustreid iseloomustab ornamendi kordus, mis on paigutatud kindla piiratud võrgusüsteemiga taustale. Vändra kirivööde pinnajaotusi uurides selgus 7 erinevat võrguskeemi tüüpi (vt lisa 8).

Vändra kirivöödel pinnajaotuse tüüpskeemide sageduse koondandmed

	Tüüp 1	Tüüp 2	Tüüp 3	Tüüp 4	Tüüp 5	Tüüp 6	Tüüp 7
kokku	21	8	3	5	1	1	1

Võrgusüsteemitüüpides domineerib diagonaalne joonte ristumine, mis tekitab erineva suurusega rombi- ja kolmnurgakujulised pinnajaotused. Diagonaaljoontest tekkinud lihtsaim võrguskeem, mida on esinenud 21-l korral, on enamlevinud skeemikasutus Vändra kirivöödel. Üldpildist eralduvad kaks täiesti erinevat võrgusüsteemi – tüüp 6 ja tüüp 7, mida on mõlemal juhul kasutatud ühel kirivööl pinnajaotuse tekitamiseks.

2.5.4. Sümmeetria ja rütm

Sümmeetria vaatlemiseks tuleb paigutada vöö pinnale telg. Kirivööle iseloomuliku pideva mustrikorduse vaatlus pikal pinnal võimaldab järeldada, et telge sümmeetria vaatlemiseks on võimalik paigutada vööle kahes variandis. Telje paigutus nr. 1 on keskkirja keskjoon, mis asetseb vööl pikuti (vt lisa 8, fotod 1, 3). Telje võimalik paigutus nr. 2 või nr. 3 on mustris olevate põhiornamentide keskjoonel ja pinnajaotuse diagonaalristide ristumiskohal, mis asetseb vööl laiuti (vt lisa 8, fotod 1, 4). Sümmeetriline vöökiiri peegeldub täpselt telje suhtes.

Telje nr. 1 paigutuse puhul on ebasümmeetriline üks vöö (ERM 14682, lisa 3, joonis 26), ülejäänud Vändra vööd on kõik sümmeetrilised. Telje nr. 2 või nr. 3 paigutuse puhul toimib 38 Vändra kirivööl rütmiline sümmeetriline kordus nii, et kiri peegeldub põhiornamendi keskelt kuni diagonaalse ristumise keskpunktini, millest omakorda toimub sümmeetriline peegeldus põhiornamendi keskjooneni. Selline korrapärane sümmeetria kordus tekitab hästi ära tuntava rütmi.

Sümmeetrilisus ja selge konkreetne rütm kirivöödel, mille aktiivseks elemendiks on peamiselt üks motiiv, on üle-eestiliselt selgesti ära tuntavad. Vändra kirivööd ei erine sümmeetriliste ja selgete rütmidega kirivööde üldpildist Eestis.

2.5.5. Geomeetriline ornament

Keskkirja ornament on geomeetriline, mis paigutub vastavalt võrguskeemis tekkinud pinnajaotuse osadele (vt lisa 9). Geomeetrilise ornamendi kasutamises on võimalik eristada vöökirja keskel asetsevaid suuri ornamendi motive, mida võib nimetada vöökirja põhimotiivideks.

Vändra kihelkonna vöökirju uurides selgus 12 erinevat põhimotiivi tüüpi (vt lisa 10). Selekteerimine toimus pinnajaotuses suurimal pinnal asetsevatest ornamentidest. Sarnasuse aluseks on iseloomulik element, mis gruppi ühendab. Väikesed ornamendid (vt lisa 10, tüüp 1, 2, 4) mõjuvad põhiornamendina, kui ainult neid on kasutatud suurimas vöö pinnajaotuse osas või kogu vöö ulatuses (vt lisa 3, joonised 3, 4, 27, 36).

Tabel 7

Vändra kirivöödel esinenud põhiornamendi tüüpide sageduse koondandmed

Tüübi nr.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Kokku	3	7	2	1	4	2	6	4	7	3	1	2

Enamlevinud põhiornamendi tüüp on nr. 2 – romb (vt lisa 3; joonised 2, 4, 5, 7, 12, 21, 22) ja tüüp nr. 9 - hambuline romb (*ibid*, joonised 16, 17, 18, 26, 35, 39), mida on peetud Lääne- ja Lõuna-Eestile iseloomulikuks (Astel 1998, lk 117). Kuuel korral esineb põhiornamendina kaheksakanda (*ibid*, joonised 1, 15, 19, 32, 34). Üksikud põhimotiiviesinemised Vändra kirivöödel tüüpides nr. 4 ja nr. 11 mõjuvad erandlikult (*ibid*, joonised 27, 11). Üldpildis eristuvad veel selgelt teistest põhimotiividest tüübi nr. 12 alla liigitatud motiivijoonisega vöö (*ibid*, joonis 9) ja tüübi nr. 6 alla liigitatud vöö eripärane motiivikasutus (*ibid*, joonis 28), mida võimendab pinnajaotuse eripära Vändra kirivöödel.

Keskkirjas on asetatud vöökirjale lisaks põhiornamendile väiksemaid ornamente, mis võivad olla kas põhiornamendi osad või muud üksikud elemendid, millega täidetakse ülejäänud taust. Tausta täitena on Vändra kirivöödes kasutatud enam täppe, riste ja nende kombinatsioone (vt lisa 10, tüüp 1). Levinud element taustas on veel kolmnurk või põhiornamendi poolitatud osad, mille näited on lisa 3, joonised 16, 33. Lisaks taustale on riste ja täppe kasutatud rohkesti põhiornamendi südames. Keerulisemad erinevate üksikelementide kombinatsioonid põhiornamendi südames on kahel Vändra kirivöödel (vt lisa 3, joonised 14, 16).

2.6. Äärekiri

Kirivöödel raamivad keskkirja äärekirjad, mille erinevad laiused ja mustrid on olulised kompositsiooni osad. Kitsaimad ühelõngalised ääred on ühe või kaherealised triibu- ja täpiread. Laiematel äärekirjadel on mitme triibu- või täpirea vahel väikeornament, mille üksikelementideks on erinevalt kas kaldjoon, täpp, riskülik, kalasabakiri või rist. Vändra kihelkonna kirivöödel on 7 erinevat äärekirja tüüpi (vt lisa 11).

Tabel 8

Vändra kirivöödel esinenud äärekirjatüüpide sageduse koondandmed

	Tüüp 1	Tüüp 2	Tüüp 3	Tüüp 4	Tüüp 5	Tüüp 6	Tüüp 7
kokku	23	5	3	2	3	2	2

Ühe või kaherealise lihtsa triibu või täpireaga keskkirja ääristus 23 vööl näitab lihtsa, konkreetse ääre selget domineerimist Vändra kirivöödel. Laiematest äärekirjadest on enam kasutatud kalasabakirja (vt lisa 3, joonised 3, 16, 19, 33, 35). Sama kirjaga on kirjatud Vändra kirivöödel kõige laiem – 2 x 12 lõngaline äärekiri (*ibid*, joonis 16). Kolmel vööl on äärekirjade laiused kokku keskkirjast laiemad (*ibid*, joonised 11, 12, 37).

2.7. Värvikasutus

Üldlevinult on teada punase värvi domineerimine kirivöödel keskkirjas kasutatud põhivärvina. Vöö kudumise tehnika tingib tulemuse, kus ühel vööpoolel olev villaste lõngadega moodustunud kiri jääb teiselt vööpoolelt vaadates linane. Hõredama ja peenema mustri puhul jääb vöö üks külgedest kontrastselt teisest heledam ja teine punasem. Vändra kirivöö (ERM 15143) puhul on märgitud vöö kohta käivaks informatsiooniks: „punane“ vöö. Sarnaseid eriti „punaseid“ võid võib Vändra kirivööde hulgast leida kümme (vt lisa 3, joonised 8, 17, 18, 21, 25, 27, 30, 36, 38 ja 39). Rohkem viiteid värvinimetustele või informatsiooni värvimise kohta Vändra kihelkonnas ei ole säilinud.

On teada üle-eestiliselt levinud kohalike taimevärvidega ja ostuvärvide indigosinisega (*potisinisega*) lõngade värvimine. 19. sajandi teisel poolel hakati ulatuslikult kasutama aniliinvärve, mida iseloomustab värvierksus. (Värv 2008, lk 156) Värvikasutuse uurimiseks on värve nimetatud uurija poolt vastavalt tuntud värvide heledusele, tumedusele või värvi mõjutavale värvikombinatsioonile. Vajadusel on värvuse paremaks iseloomustamiseks lisatud

värvi nimele sõnad „erk-“ ja „taime-“. Värvi visuaalse liigitamise raskendavaks asjaoluks on vööde villaste kirjalõngade kulunud ja pleekinud värvid, mistõttu võib värvikasutust oletada.

Taimevärvidega värvimise kohta Vändra kihelkonnas otsene informatsioon puudub, mistõttu ei ole võimalik kindlalt väita Vändras punase värvi saamist kindlal viisil. Punase värvi liigitamine on toimunud uurija poolt visuaalse vaatlemise teel.

Tabel 9

Vändra kirivööde keskkirjade värvikasutuse sageduse koondandmed

	pruunikaspunane	tumepunane	erkpunane
kokku	12	20	8

Keskkirjades pruuni või punase kasutamine põhivärvina on üle-eestiliselt enamlevinud. Ka Vändra kihelkonna kõigil kirivöödel on põhivärviks punane või pruun oma erinevates variatsioonides. Igal vööel on kasutatud korraga ühte punast või pruuni põhivärvina, mida ei saa väita rohelse, kollase ja sinise lisavärvikasutuse kohta. Samal vööel võib olla kasutatud kahte rohelist tooni (vt lisa 3, joonis 6), kahte sinist (*ibid*, joonised 15, 16) või kahte kollase eri varianti (*ibid*, joonis 35). Selline selgelt sama värvi eri toonide kasutamine ühel vööel on visuaalselt selgelt näha ning seetõttu on Vändra kirivöödel mitme värvi korraga kasutamise uurimisel märgistatud eelpoolnimetatud värvid eri värvikasutusena.

Tabel 10

Vändra kirivööde mitme värvi kasutuse sageduse koondandmed

	ühevärviline	kahevärviline	kolmevärviline	neljavärviline
kokku	2	25	10	3

Tabel 11

Vändra kahevärviliste kirivööde värvikombinatsioonide sageduse koondandmed

keskkirja punane	sinine	potisinine	lilla	roheline
kokku	3	10	9	3

Vändra kirivöödel on enamlevinud kahe eri värvi kasutamine, kümme vööd on kirjutud kolme eri värviga. Vähem on kasutatud nelja eri värvi, mida esineb kolmel vööel ja ühevärvilisi vööid on kaks (vt tabel 10). Ühevärvilistel vöödel (vt lisa 3, joonised 21, 30) on kasutatud kogu vöö ulatuses keskkirja punast. Kahevärviliste vööde puhul esineb keskkirja punase kõrval kümnel korral *potisinine* ning üheksal korral lilla (vt tabel 11). Lilla sage kasutusele tulek lõnga

värvimisel on seotud aniliinvärvide levikuga, mis on antud värvitoonis olnud Kagu- ja Lääne-Eestis enam kasutatud (Astel 1998, lk 101). Antud väite tõestuseks on Vändra kihelkonna kirivöödel lilla kasutamine lisavärvina koos *potisinise* ja rohelisega üks domineerivamaid (vt tabelid 11, 12).

Tabel 12

Vändra kirivööde äärekirjade värvikasutuse sageduse koondandmed

	keskkirja punane	sinine, hallikas sinine	poti- sinine	lilla	erkroheline, taimeroheline	must	tumekollane, helekollane
kokku	16	4 + 4	15	12	5 + 5	2	2 + 3

Vändra kirivööde äärekirjades domineerib lihtne ühe või mitme triibu- või täpirealine kiri (vt tabel 8, tüüp 1), mille värvikasutus on kuuel korral nii keskkirja punane kui roheline, kaheksal korral *potisinine* ning enam – üheksal korral lilla, mis on ka äärekirjade värvikasutuse üldises plaanis Vändra kirivöödel enamlevinud. Äärekirja laiematel mustritel lisanduvad värvikasutusse sinine, must ja kollane. Musta kasutamine Vändra kirivöödel on erandlik. Laiemates äärekirjades (17) on kümnel korral kasutatud ka keskkirja punast, mis tekitab ääre- ja keskkirja omavahelise kooskõla (vt lisa 3, joonised 3, 11, 12, 16, 20, 23, 31, 33, 37, 40).

Tabel 13

Vändra kirivööde kesktriibu värvikasutuse sageduse koondandmed

	Sinine, hallikassinine	potisinine	lilla	erkroheline, taimeroheline
kokku	1+1	7	1	1+3

Kesktriipu on kasutatud 14-l Vändra kihelkonna kirivööl. Selgelt domineerib potisinine värvikasutus. Traditsiooniline on kesktriibu värvikasutuse kattumine mõne äärekirjas kasutatud värviga (Astel 1998, lk 109). Vändra kirivöödest on kahel keskkirjas kasutatud kesktriibu värv erinev äärekirjas kasutatud värvidest. Esimesel neist on laia väikeornamendiga kirjatud äärekirjaga vöö, mille keskel on 1-lõngaline erkroheline kesktriip (vt lisa 3, joonis 3). Teine vöö on ääristatud kitsa rohelise triibuga, kuid 1-lõngalise kesktriibu värviks on lilla (vt lisa 3, joonis 18).

Kokkuvõtteks Vändra kirivöödel kasutatud värvide kohta võib tõdeda erinevate punase ja pruuni kasutamist keskkirja põhivärvina (vt tabel 9). Põhivärvi on kasutatud 16 vööl ka

äärekirjas, mis tekitab visuaalselt harmoonilise värvikasutuslahenduse. Ülejäänud (24) Vändra kirivöödel on kasutatud kontrastset värvikasutust äärekirjas. Värvidest domineerivad äärekirjades *potisinine* ja lilla (vt tabel 12), mis on üldiselt enamlevinud lisavärvikasutus Lõuna- ja Lääne-Eestis. Värvikombinatsioonidest domineerib kahevärviline vöökiri (vt tabel 10), millest enam on kasutatud keskkirja punase lisandina *potisinist* või lillat (vt tabel 11). Potisinine on ka kesktriibu eelistatum värv (vt tabel 13). Erandlikult võib esile tuua ühe- ja neljavärvilised Vändra kirivööd (vt tabel 10) ning musta ja kollase värvikasutuse lisavärvina (vt tabel 12).

2.8. Ajalised arengud

Vändra kihelkonna 40-st ERM-is säilinud kirivööst on dateerimata kuus. Dateeringud viitavad enamuse (29) vööde valmistamisele 19. sajandi II pooles. 19. sajandi I pooles on valmistatud neli vööd ja üks vöö on tehtud 20. sajandi alguses. Tekkinud ajalised grupeeringud on omavahel ebaproportsionaalses suhtes. Võimalik on uurida vanemaid ja uuemat vööd kogu Vändra kihelkonna kirivööde üldpildist lähtuvalt.

19. sajandi I pooles valminud nelja vöö (vt lisa 3, joonised 12, 19, 20, 29) vaatlemisel kogu Vändra kirivööde tervikpildi suhtes võib näha nii traditsioonilisi kui erandlikke ilminguid. Üldmõõtudest laiuses on erandlikkus kõige selgemini arusaadav. Laiuse mõõtudest laiemate (6,5 cm ja enam) vööde gruppi kuulub kokku kolm Vändra kirivööd ja neist kaks pärinevad aastast 1815. Kolmanda sellesse gruppi kuuluva kirivöö dateering ei ole teada ning võib vaid oletada 19. sajandi I poole kirivööd on laiemad võrreldes hilisema perioodiga. Vanemate vööde hulgas on ka enama lõimelõngade arvuga kirivöö (vt tabel 4) ning pikim Vändra kihelkonna vöö (vt lisa 2). Neljast vanemast vööst on üks säilinud tükina. Kolme vöö narmaste pikkused ja viimistlemine ei erine Vändra kihelkonna kirivööde üldpildist – kõigi vööde narmaste pikkused ja viimistlus kuuluvad enamlevinud uuritavate valdkondade gruppidesse.

20. sajandi alguse vöö (vt lisa 3, joonis 37) ei eristu selgelt oma üldmõõtudel ja narmaste viimistluselt Vändra kihelkonna kirivööde üldpildist. Vöö üldmõõdud (4,5 x 175) kuuluvad mõlemad esinemissageduselt teise gruppi (vt tabelid 1, 2). Narmaste pikkus on uuemal vööl pikem kui enamusel teistel varasemast ajast Vändra kirivöödel.

Pinnajaotuse ja põhiornamenditüüpides ei ole selget eristumist Vändra kirivööde üldpildist ei vanematel ega uuemal kirivööl. Pinnajaotused kuuluvad kolmel vanemal ja uuemal vööl enamlevinud tüübigruppi – tüüp nr. 1 (vt tabel 6). Üks vanematest vöödest kuulub pinnajaotuselt tüüp nr. 3 gruppi, mis ei ole küll enamlevinud, kuid mitte ka täiesti erandlik.

Ornamendi kasutuse uurimine vanematel Vändra kirivöödel ei anna samuti erilisi tulemusi. Kahel korral on ornamendiks kaheksakand ja ühel romb (vt tabel 7), mis on enamlevinud ornament Vändra kirivöödel. Mõlemat ornamenti esineb ka hilisematel Vändra kihelkonna vöödel mitmeid kordi.

Huvitavam on 19. sajandi I poole ja 20. sajandi alguse äärekirjade kasutamine, mis on oma olemuselt laiemad ja keerukamad. Äärekirjatüüpide järgi (vt lisa 11) kuuluvad vanemad vööd tüüpidesse nr. 1, 2, 4 ja 6. Viimased kaks äärekirjatüüpi on Vändra kirivööde üldpildis erandlikud, sest neid esineb mõlemal juhul kahel vööl (vt tabel 8). Sama on ka uuema Vändra kirivööga, mis kuulub tüüpi nr. 5, mille esinemissagedus on kokku kolm korda. Üldmuljena mõjub 20. sajandi alguse Vändra kirivöö (vt lisa 3, joonis 37) kesk- ja äärekirja kooskõla keerulisemalt kui ülejäänud Vändra kirivöödel. Eripäraks on lai 5-lõngaline kesktriip, mida esineb Vändra kirivöödel kahel korral.

Värvikasutuse uurimisel on eelduseks fakt, et 19. sajandi I pooles värviti valdavalt taimevärvidega ning ostuvärvidest kasutati *indigosinist* ja *puupunast*. Vanemate Vändra kirivööde põhivärviks on kolmel vööl pruunikaspunane ja ühel tumepunane. Lisavärviks on kolmel vööl *potisinine* ja ühel sinine ning taimeroheline. 20. sajandi alguses on olnud võimalik erksaid värvimistulemusi andvate aniliinvärvide kasutamine, kuid uuema Vändra kirivöö värvikasutus (pruunikaspunane, hallikassinine, taimeroheline) on sarnane 19. sajandi alguse värvikasutusele.

Selgeid erinevusi ajalise arengu taustal võib täheldada Vändra kirivööde laiuses, mis 19. sajandi I poolel on kogu Vändra kihelkonna kirivööde üldpildis laiemad: 7-8 cm ja hiljem muutuvad kitsamateks: 1,5 – 5,5 cm laiusteks. Pikima vöö ja äärekirjade erandlikkus ei võimalda täheldada arenguid nendes valdkondades, mida võiks ajalises arenguperspektiivis hinnata. Ka värvikasutuses, pinnajaotuses ja ornamendikasutuses ei ole arenguid ajalisest perspektiivist lähtudes võimalik näha.

Peatüki kokkuvõtteks võib tõdeda, et Vändra kirivööid iseloomustab üle-eestiliselt enamlevinud pikkuse ja laiuse kasutus. Kirivööde mõõtude muutumine ajalises kontekstis viitab samuti Vändra vööde puhul üldlevinud tendentsile muutuda kitsamaks. Kompositsioonis domineerib Vändra kirivöödel pinnajaotuselt lihtsaim diagonaaljoontest tekkinud võrguskeem (vt lisa 9), millel paiknevad üle-eestiliselt enam kasutatud geomeetrilised elemendid – romb, kaheksakand ja hambuline kontuur. Vändra kirivööd on sümmeetrilised. Kesktriibu ja äärekirjade kasutamise puhul domineerib lihtsus - 1-lõngaline keskjoon, ühe- või kaherealine triibu või täpirealine ääristus. Mustrikasutus on kogu vöö ulatuses muutumatu. Narmaste

viimistluses domineerib 11 – 15 cm pikkuste narmaste lahtiseks jätmine. Värvikasutus on sarnane üle-eestiliselt levinule – põhivärviks on punane oma toonivariatsioonidega ning lisavärviks on enam kasutatud *potisiinist* ning lillat. Viimatinimetatu kasutus on põhjendatud aniliinvärvide kasutusele tulekuga ja iseloomustab enam Kagu- ja Lääne-Eestit.

3. VÄNDRA JA NAABERKIHELKONDADE KIRIVÖÖDE VÕRDLUSE ANALÜÜS

Naaberkihelkondi on Vändra kihelkonnal seitse (vt lisa 1, joonis 1) – Rapla, Juuru, Türi, Pilistvere, Suure-Jaani, Tori ja Pärnu-Jaagupi. Võrdlemiseks on valitud neli kihelkonda, mille piirid on Vändra kihelkonna piiridega enam kokkupuutes – Tori ja Pärnu-Jaagupi Pärnumaalt, Türi Järvamaalt ja Rapla Harjumaalt.

Võrdlemiseks vajalik vööde arv igast kihelkonnast on 40 (vt 0.1). Järjekorra number inventari numbri ees (vt lisa 12) näitab konkreetse vöö kohta käivat informatsiooni põhitabelites (vt lisad 14 – 17). Vaatluse teel saadud informatsioon on kantud põhitabelite vastavatesse parameetrite rühma lahtritesse numbriga 1. Rühmad on tekkinud Vändra kirivööde parameetreid uurides. Naaberkihelkondades konkreetse uurimisvaldkonna rühma puudumisel on kantud andmed üldistavasse lisarühma, et viidata muudele variantidele. Statistilise töötluse tulemusena saadud informatsioon esinemissagedustest kajastub vastavate tunnuste tulpdiaagrammides.

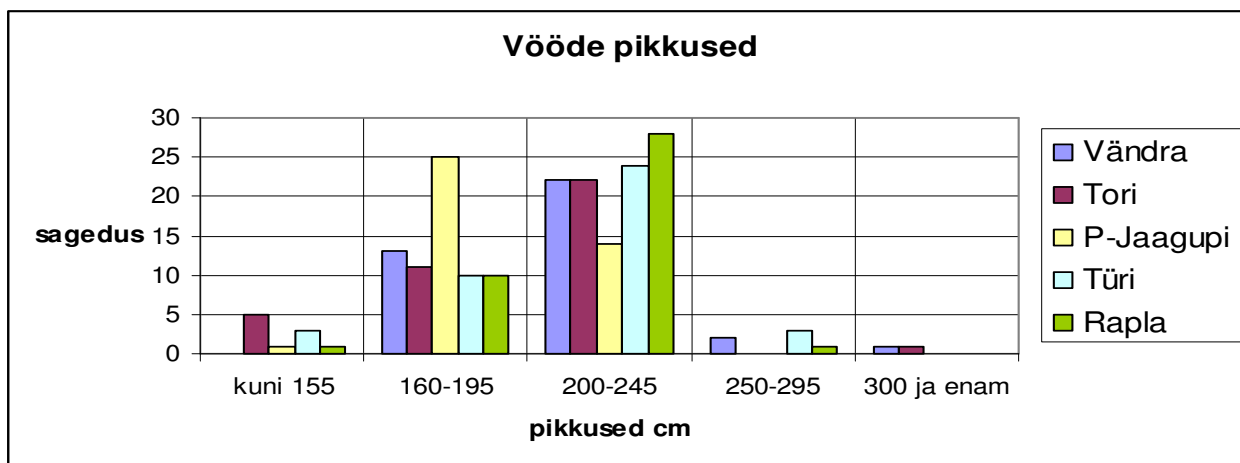
Uuritavate parameetrite võrdluses peituv informatsioon võib kajastada kihelkondlikke eripärasid või sarnasusi, mis aitavad selgitada Vändra kihelkonna kirivööde isikupära või kinnitab kuulumist laiemasse üldtuntud kirivöö tunnustega piirkonda. Võrdlus võib võimaldada leida seletusi Vändra kirivöödes leitud erandlikkustele. Vajadusel on kasutatud võrdlustes selgitusteks ülevaatlikku Eevi Asteli kirivööde uurimust (Astel 1998, lk 55 – 143).

Viie kihelkonna kirivööde võrdlus toimub võid iseloomustavate tunnuste põhjal – üldistes mõõtudes, narmaste pikkuses ja viimistluses, kompositsiooni osades ja värvikasutuses.

3.1. Üldised mõõdud

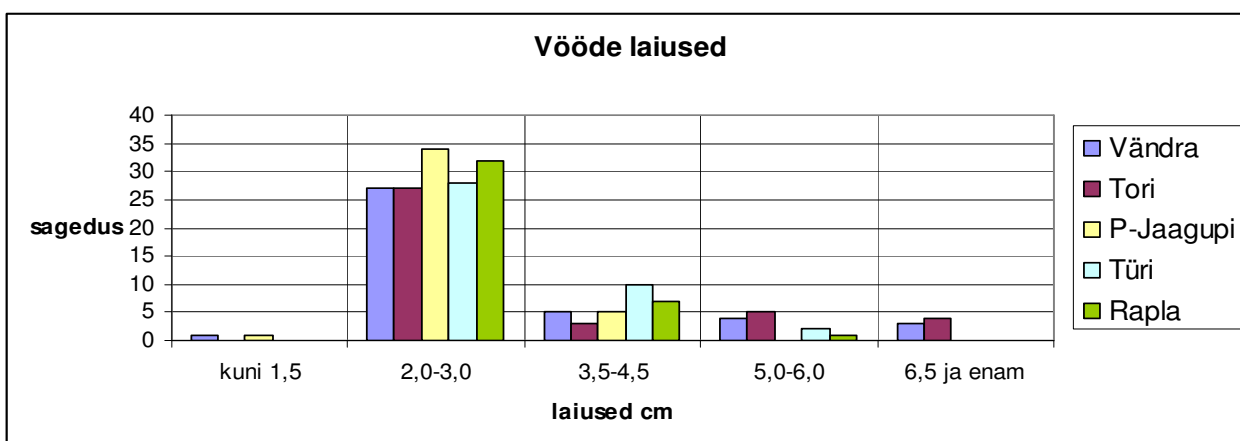
Kirivööde üldiste mõõtudena on võrreldud vööde pikkuseid ja laiuseid, mis on vöö kui funktsionaalse eseme tähtsateks iseloomustavateks tunnusteks. Vööd on mõõdetud ilma narmaste pikkuseta.

Kirivööde pikkuste paikkondlikud esinemissagedused

Viie kihelkonna kirivööde esinemissagedus pikkuste järgi näitab 200 – 245 cm vööpikkuste suurimat eelistust, mida selgitab teada olev fakt, et üle-eestiliselt on üldlevinud kirivöö mähkimine 2-3 korda ümber keha, mistõttu oli vöö pikkus alati üle kahe meetri (Astel 1998, lk 61). Kuid kirivööde pikkuste tervikpilt näitab uuritavates piirkondades alla 200 cm vööde olulist esinemist, millest võib järeldada ka lühema pikkuse piisamisest vöö funktsiooni(de) (vt 1.2.1) täitmisel. Võrdlus üldlevinud informatsiooniga vajab siiski täpsustamist vöö pikkuste mõõtmise osas, sest vööde üldmõõdud võivad olla koos või ilma narmasteta.

Kirivööde laiuste paikkondlikud esinemissagedused

Viie kihelkonna kirivööde laiuse tervikpildis on näha selge domineerimine 2-3 cm vööde laiuse rühmas. Vändra kihelkonna kirivööd on antud uurimuses laiuselt kõige erinevamad.

Kitsaimas vööde laiuse rühmas ühe vöö esindatus ei võimalda järeldata Vändra kirivööde laiuse eripäraks kõige suuremat laiuste erinevust. Vändra kihelkonnale lisaks on laiemate kirivööde rühmas esindatud Tori kihelkond. Et laiemad vööd on pikemad, võib järeldata samade kihelkondade võrdsest esindatusest pikimate ja laiemate vööde rühmades (vt joonis 1, 2).

Kokkuvõtteks viie kihelkonna üldiste mõõtude võrdluses paigutub Vändra sarnaselt kirivööde pikkustele ka vööde laiuste rühmade ja esinemissageduste tasandil võrdsesse positsiooni teiste võrreldavate kihelkondadega – vööde laiusena domineerib kitsas 2-3 cm laius ja pikkuses on enamlevinud 200-245 cm. Sagedane 160-195 cm pikkuse esinemine laiendab vöödele iseloomuliku pikkuse skaalat.

3.2. Keskkiri

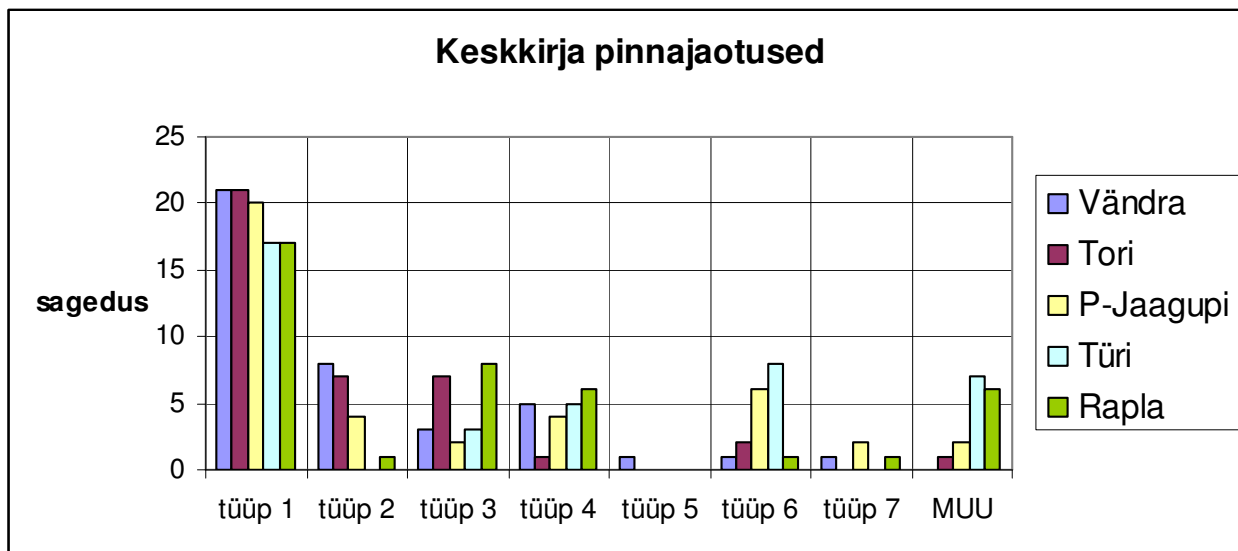
Viie kihelkonna keskkirjade võrdlemise analüüsimine toimub keskkirja kompositsiooni osades, milleks on sümmeetria, pinnajaotus, põhiornamendi ja kesktriibu kasutamine.

Vändra kihelkonna vöödest on 39 sümmeetrilised ning üks ebasümmeetriline (vt lisa 13, tabel 2). Vaatlusandmed naaberkihelkondade sümmeetria kohta (vt lisad 14-17, tabelid 5, 8, 11, 14) näitavad sarnast tendentsi – Rapla kirivöödest on ebasümmeetriline üks vöö, Pärnu-Jaagupi kirivöödest kaks vööd. Tori ja Türi kirivööd on kõik sümmeetrilised. Seega domineerib uuritavas piirkonnas vöökirjade sümmeetrilisus ning antud valdkonnas Vändra kihelkonna kirivööd ei eristu naaberkihelkondade kirivöödest.

Sümmeetrilisust, kui kompositsioonile iseloomulikku, on võimalik vaadelda eraldi pinnajaotuses. Pinnajaotuse tüübid on tekkinud Vändra kihelkonna kirivööd vaadeldes (vt lisa 8). Seitsmest pinnajaotuse tüübist kuus on sümmeetrilised. Kõik viie kihelkonna ebasümmeetrilised kirivööd kuuluvad pinnajaotuse tüüpi 7 (vt lisad 13 – 17, tabelid 3, 6, 9, 12, 15).

Vändra kihelkonna kirivööde vaatlemisel tekkinud pinnajaotuste tüüpidest on naaberkihelkondade kirivöödel leidnud 90% ulatuses kasutamist. 10% naaberkihelkondade kirivööde pinnajaotustest on tervikpildis paigutatud eraldi rühma nimetusega „MUU“.

Keskkirja pinnajaotuste paikkondlikud esinemissagedused kirivöödel

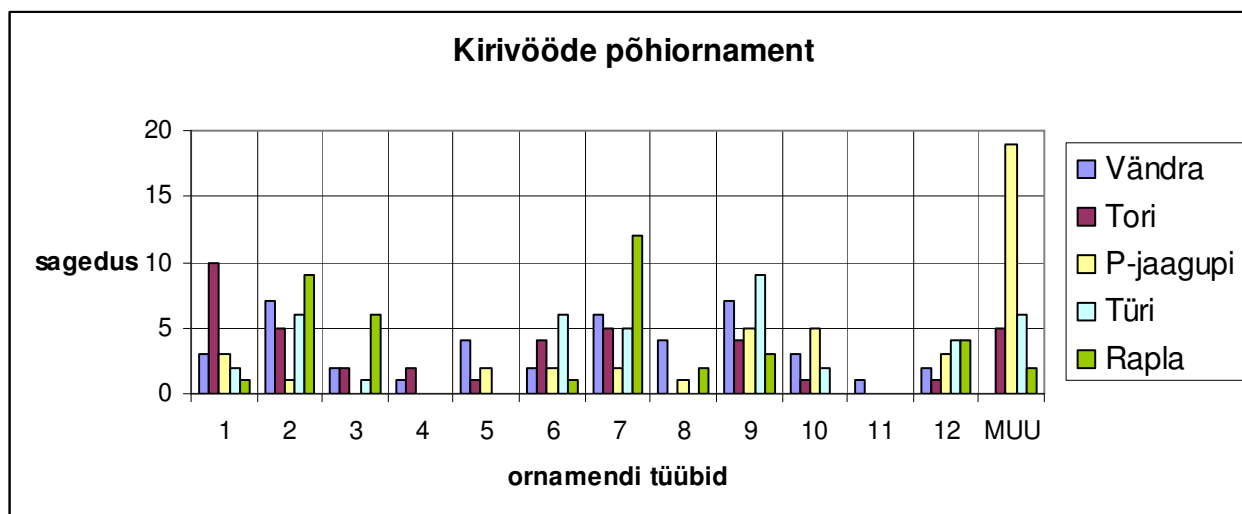

Vändra, Tori ning Pärnu-Jaagupi kihelkondade kirivööid iseloomustab kõige selgemini pinnajaotuse tüüp 1 (vt lisa 9), mis on ka üldises plaanis kõige domineerivam pinnajaotus. Esinemissagedustelt erinevate pinnajaotuse tüüpide tervikpildis on eelpool mainitud kolm kihelkonda enam esindatud ka pinnajaotuse tüüp 2 puhul. Sellest võib järeldada Pärnumaa põhja- ja idaosas vöökirjade kompositsiooni ühe osana pinnajaotustes isikupära. Lisaks toetab oletust Vändras mitteesinenud pinnajaotustes („MUU“) Tori ja Pärnu-Jaagupi kihelkondade vähene esinemissagedus.

Vändra kihelkonna kirivöödel on pinnajaotuse tüübid 5, 6 ja 7 erandlikud (vt 2.5.3 tabel 6). Erandlik pinnajaotuse tüüp 6 kasutus Vändra kirivöödel võib olla Türi või Pärnu-Jaagupi kihelkondadest mõjutatud. Pinnajaotuste kasutuse tervikvaates (vt joonis 3) on Vändra naaberkihelkondade esinemissagedus tüübis 6 eraldi võetuna arvestatav - 82%. Teine erandlik pinnajaotuse tüüp 7 on seletatav ebasümmeetriliste vöökirjade vähese esinemissagedusega, mis on antud uuritavates piirkondades haruldane. Tüüp 5 erandlikule pinnajaotusele Vändra kirivöödel puudub võrdlus ning ka võimalus leida selgitust. Vähene esinemissagedus ei võimalda järeldada Vändra kirivööde eripära viimati nimetaud pinnajaotuse tüübis.

Vändra kirivööde keskkirjas pinnajaotusele paigutuvad 12 põhiornamendi tüüpi (vt lisa 10) on nelja naaberkihelkonna kirivööde põhiornamendina kasutatud 80,5% ulatuses. Esindamata põhiornamendid on tervikpildis kantud rühma nimetusega „MUU“.

Keskkirjas põhiornamendi kasutuse paikkondlikud esinemissagedused kirivöödel

Väandra kihelkonna kirivöödel enam kasutatud põhiornamentideks on tüüp 2 – romb, tüüp 7 – kaheksakand ning tüüp 9 – hambuline rombi või diagonaali kontuur (vt 2.5.5 tabel 7). Viie kihelkonna kirivööde põhiornamendi esinemissageduse võrdlus näitab tervikvaates kõrgeimat kasutusprotsenti kõigis samades põhiornamentitüüpides – 25-33%.

Väandra kihelkonna kirivööde erandlike põhiornamentitüüpide 4 ja 11 mõjutamise võimalust naaberkihelkondade poolt ei ole võimalik täheldada. Mõjutamist võib antud uurimuses oletada Väandra kirivöödelt naaberkihelkondade vöödele – põhiornamendi tüüpides 5 ja 8 on Väandra kirivööde esinemissagedus kõrgeim.

Väandra kirivöödel domineerib püsiv mustrikordus kogu vöö ulatuses muutumatuna. Sama võib väita naaberkihelkondade kirivöömustrite kohta. Muster muutub ühel vööl Tori, Pärnu-Jaagupi ja Türi kihelkonna kirivöödel, Raplas on kõik kirivööd muutumatu mustriga. Seega on antud piirkonnale üldiselt omane kududa ühesuguse mustrikordusega kirivööd.

Kokkuvõtteks võib tõdeda, et Väandra kirivööde keskkirja sümmeetrilisus, pinnajaotus, põhiornamendi kasutamine ning mustri muutumatuna püsimine ei eristu Väandra kirivööd üleeestiliselt piirkonniti üldteadaolevast.

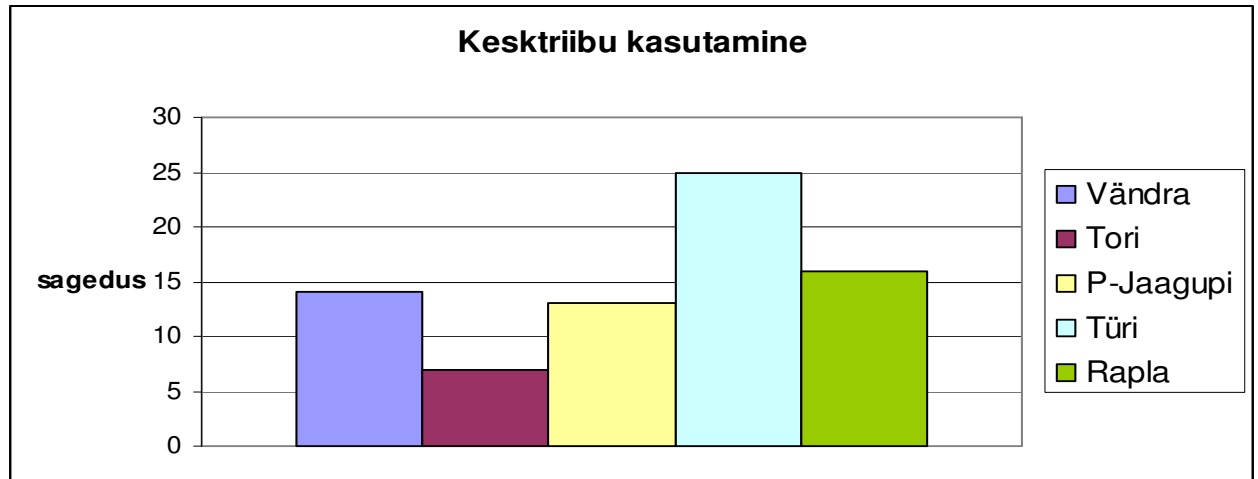
3.3. Kesktüüp

Keskkirjas võib olla kompositsiooni osana kasutatud kesktüüpu. Uurimisel on vaadeldud kesktüübu kasutamist üldiselt ning selle olemasolul täpsemalt tüübu laiust. Väandra kirivööde

kesktriibu laiust uurides tekkinud variandid kattusid 97%-liselt naaberkihelkondade kirivöödel kasutatud kesktriipude laiustega (vt joonis 6).

Joonis 5

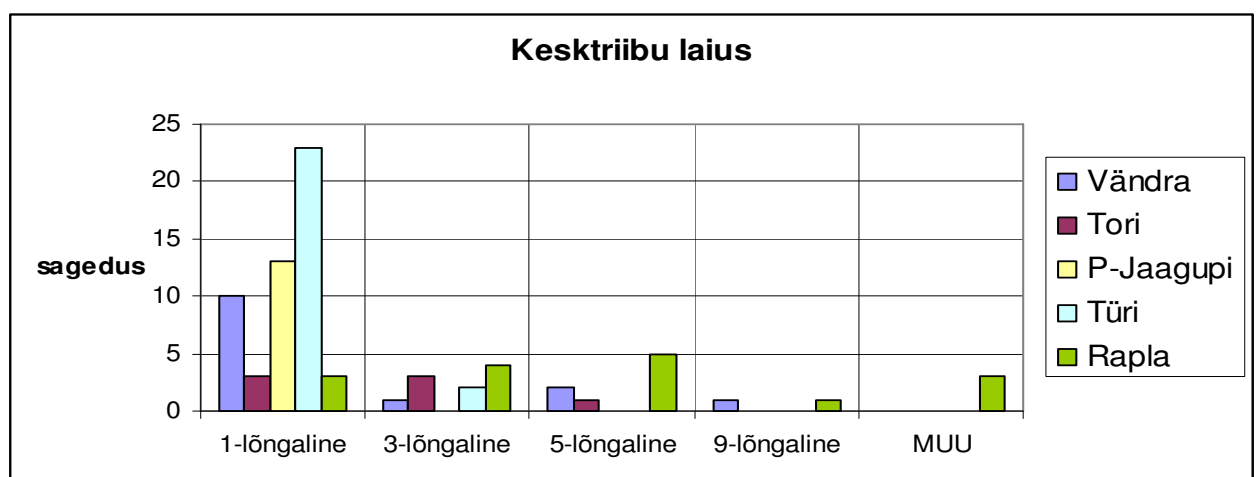
Kesktriibu kasutamise paikkondlikud esinemissagedused kirivöödel

Vändra kihelkonna kirivöödel on kasutatud kesktriipu 35%-l kirivöödest. Viie kihelkonna kirivöödel kesktriibu kasutamise esinemissageduse üldpildist eristub selgelt Türi kihelkond, kus võib pidada kesktriipu suhteliselt traditsiooniliseks vöökirja kompositsiooni osaks. Üldiselt võib antud piirkonnas pidada kesktriipu ebareeglipäraseks vöökirja kompositsiooni osaks. Vändra ei eristu võrdluses kesktriibu kasutamise üldpildist.

Joonis 6

Kesktriibu laiuse paikkondlikud esinemissagedused kirivöödel

Vändra kihelkonna kirivööid uurides selgus kesktriibu kasutamisel neli erinevat laiuse varianti. Viie kihelkonna kesktriibu laiuses domineerib selgelt Vändra, Pärnu-Jaagupi ja Türi

kihelkondades 1-lõngaline kesktriip. Vändra ja Rapla kirivööde kesktriibu laiuse skaala on arvestades kirivöö kompositsiooni kitsast piiratud pinda, ülilai. Vändra kirivööde hulgas on laia kesktriipu võimaldavaid laiemaid võid, mida ei saa väita Rapla kirivööde kohta (vt joonis 2).

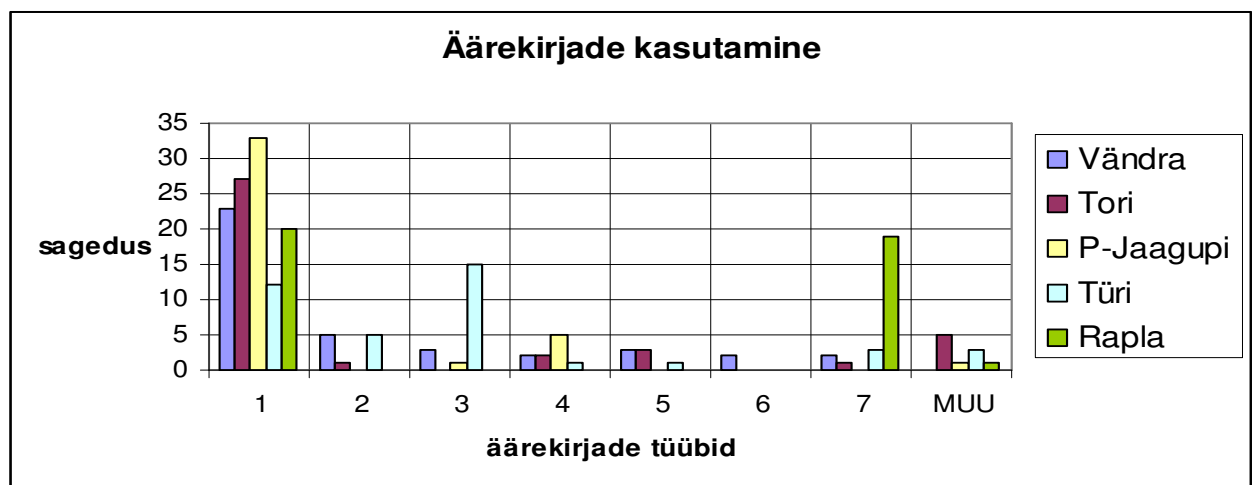
Kokkuvõtteks eristuvad Vändra kirivööd kesktriibu kasutamise laiuse skaalal 1- kuni 9-lõngalise kesktriibu kasutamisega. Kuid selge esinemissageduse domineerimine 1-lõngalise kesktriibu rühmas sarnaselt naaberkihelkondadele ei võimalda selget eristumist kirivööde kesktriibu laiuste võrdluse üldpildis.

3.4. Äärekiri

Vändra kihelkonna kirivööde äärekirju uurides selgus seitse erinevat äärekirjatüübi kasutust (vt lisa 11). Nelja naaberkihelkonna kirivööde äärekirjade kasutus kattus 94%-liselt Vändra kirivööde äärekirjatüübi variantidega.

Joonis 7

Äärekirja kasutamise paikkondlikud esinemissagedused kirivöödel

Äärekirjatüüpidest domineerib esinemissageduselt viie kihelkonna kirivööde võrdluses selgelt tüüp 1, mis on olemuselt lihtsaim kirivööde ääristus. Sama äärekirja tüübi siseselt on Vändra kirivöödel esinenud ääristus keskmisel positsioonil võrreldes naaberkihelkondadega. Äärekirjatüübis 7 on näha tugev Rapla kihelkonna äärekirjakasutuse eristumine, millest võib olla tekkinud mõju naaberkihelkondade sama tüübi äärekirja kasutamisele. Tüüp 6 äärekirja on esinenud ainult Vändra kirivöödel, mida võib pidada antud võrdluses erandlikuks ning mille kõrvalmõju antud uurimuses ei ilmne. Sellest võib järeldada eripärast äärekirja kasutamise varianti Vändra kirivöödel.

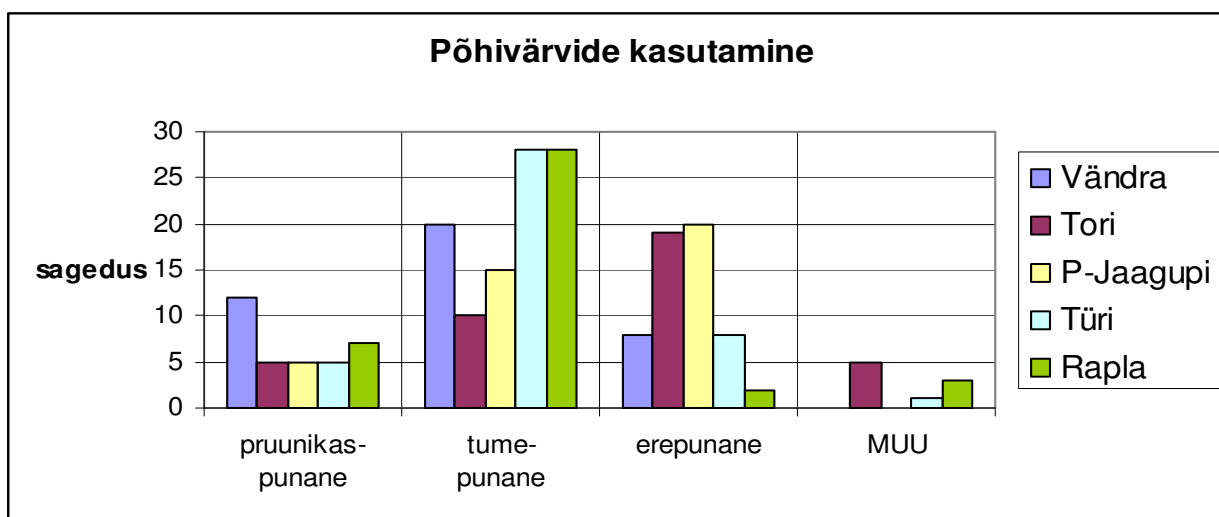
Kokkuvõtteks võib täheldada Vändra kirivöödel äärekirjades lihtsa ääristuse selget domineerimist ning variandirohkeimat äärekirja kasutust antud piirkonnas. Selgus võimalik eripära Vändra kirivööde äärekirjades tüüp 6 näol (vt lisa 11).

3.5. Värvikasutus

Viie kihelkonna kirivöödel värvikasutust uurides on põhitähelepanu all põhi- ja lisavärvide ning mitme värvi korraga kasutamine ühel kirivööl. Vändra kirivööde uurides selgus mitme värvi kombinatsioonides erinevate sama värvi toonide kasutamist ühel vööl korraga. Sel põhjusel on naaberkihelkondade kirivööde värvikasutuse vaatlusandmed fikseeritud samal põhimõttel põhitabelitesse (vt lisa 14 – 17). Põhivärvi uurimisel on samuti lähtutud Vändra kirivöödel kasutatud punase erinevatest värvitoonidest. Lisavärvide kasutamise uuringus on tehtud üldistusi, kus mitu erinevat värvitooni on kantud üldtuntud värvinimetuste rühmadesse: sinise = potisinine ning hallikassinine, roheline = erk- ning taimeroheline, kollane = hele- ja tumekollane.

Joonis 8

Põhivärvi kasutamise paikkondlikud esinemissagedused kirivöödel

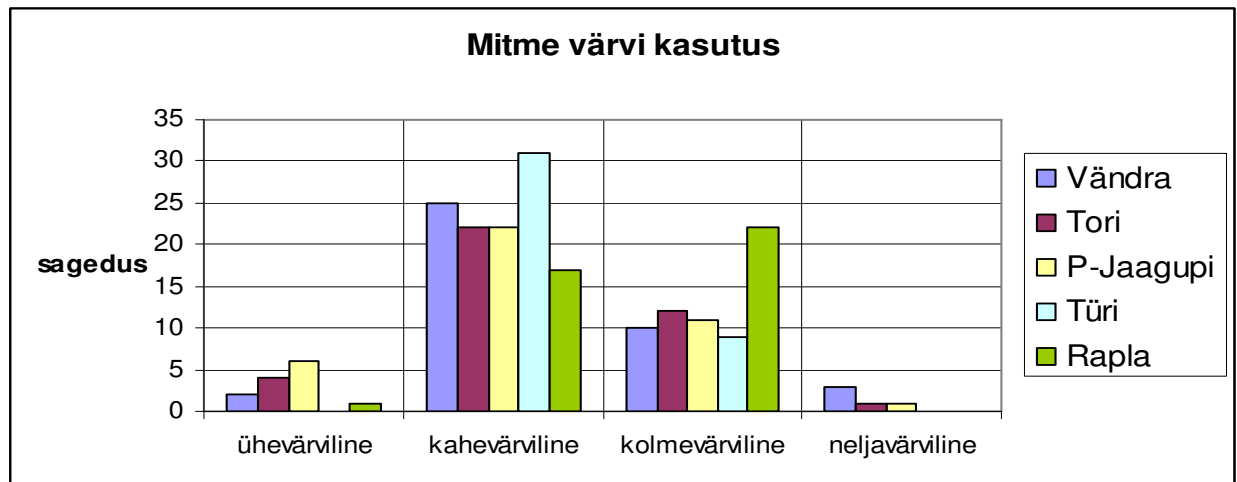

„Vööde olulisemateks põhivärvideks on punane ja pruun“ (Astel 1998, lk 101). Antud väite õigsust tõestab viie kihelkonna kirivööde põhivärvikasutus. Punane oma toonivarjundites on 95,5% antud parameetri uurimuse tervikvaates kirivööde põhivärviks. Vändra eristub koos Pärnu-Jaagupiga kõigil kirivöödel traditsioonilise põhivärvikasutusega. Punase värvi toonivarjundite rühmadest eristub Vändra selgelt pruunikaspunase värvirühma

esinemissageduses. Üldpildis on Vändra kirivööde põhivärv selgelt traditsiooniline, kus ei ole võimalik täheldada naaberkihelkondadelt pärit mõju. Pruunikaspunase kasutamise kõrge sagedus võib viidata Vändras taimevärvide suuremale kasutamisele võrreldes naaberkihelkondadega.

Joonis 9

Kirivöö mitmevärvilisuse kasutamise paikkondlikud esinemissagedused

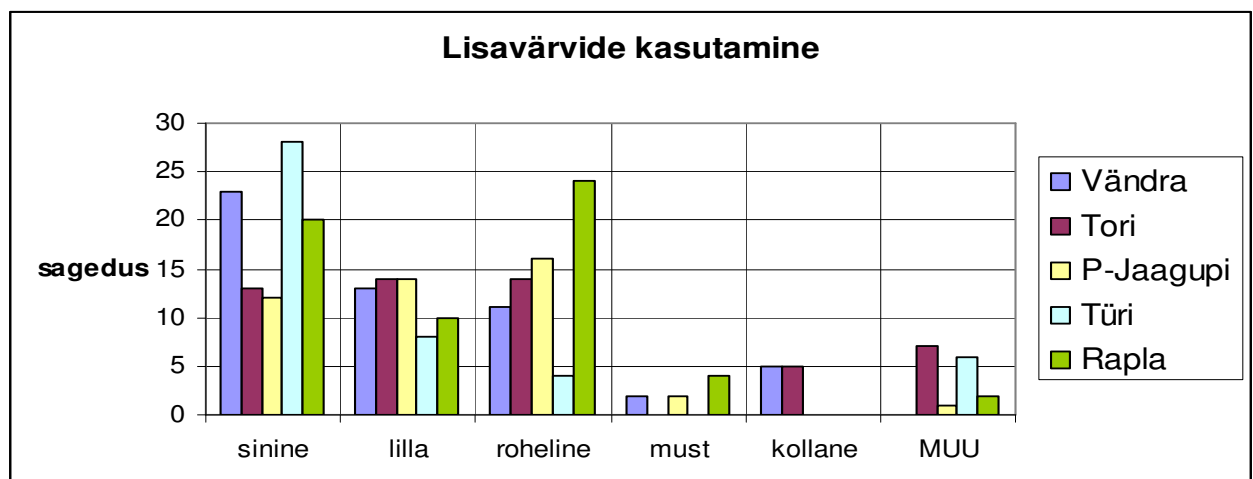

Viie kihelkonna kirivöödel kasutatud mitme värvi kasutuses on eelistatud kahe- ja kolmevärviline vöökiri, mis on enam kasutatud mitme värvi kasutuse variant üle-eestiliselt (Astel 1998, lk 97). Antud uurimisvaldkonnas Vändra kirivööd ei eristu. Ühe- ja neljavärviliste vööde esinemisest nii Vändra, Tori kui Pärnu-Jaagupi kihelkondades võib järeldada üldisemalt Pärnumaal mitme värvi kasutamise laiemat skaalat.

Lisavärvide kasutamise uurimisel Vändra kirivööde vaatlemisel selgunud värvivariandid on esindatud 94% viie kihelkonna antud parameetri uurimuse tervikpildis.

Joonis 10

Lisavärvide kasutamise paikkondlikud esinemissagedused kirivöödel

Viie kihelkonna kirivöödel lisavärvi kasutuse võrdluses on tervikpildis enamkasutatud sinist, lillat ja rohelist. Sarnane on lisavärvi enamkasutus ka Vändra kirivöödel. Kollast lisavärvina on kasutatud lisaks Vändrale ka Tori kirivöödel, mis ei võimalda kollase kasutamist näha Vändra kirivööde lisavärvikasutuse eripärana.

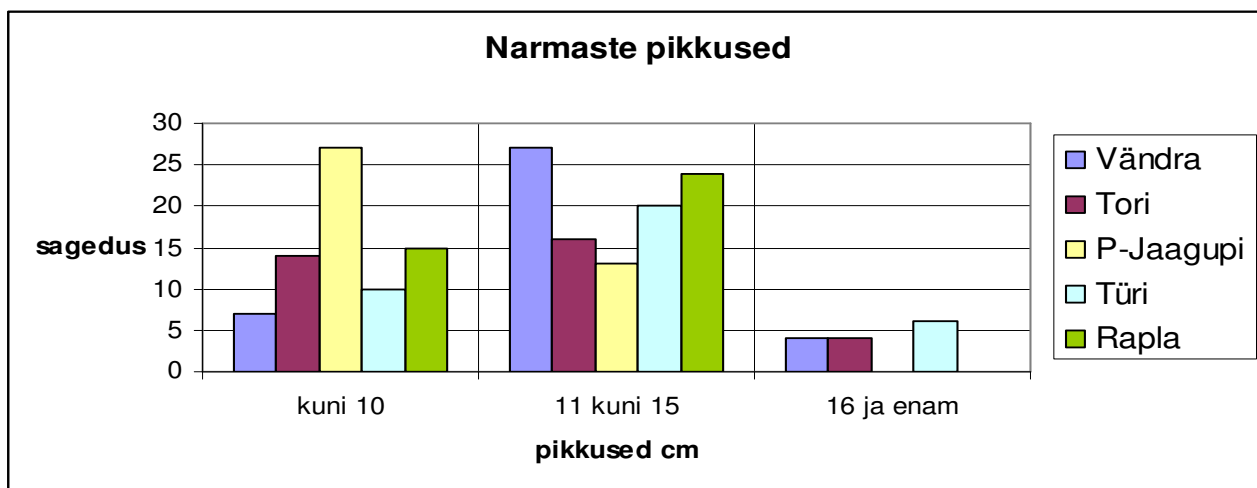
Kokkuvõtteks on Vändra kirivööde värvikasutus traditsiooniline nii põhi- kui lisavärvis – punane, sinine, lilla ja roheline oma värvitoonides. Põhivärvi kategoorias pruunikaspunase enamkasutatuse ja lisavärvina kollase kasutamine võivad viidata taimevärvide enamkasutusele võrreldes naaberkihelkondadega. Kirivööde värvikasutus mitmevärvilise vaatevinklist on samuti Vändra kirivöödel traditsiooniline - kahe- ja kolmevärviline.

3.6. Narmad

Kirivööd iseloomustavad lõimelõngade ottest jäetud narmad vööde lõpetusena. Narmaste pikkus ja viimistlus võivad olla paikkonniti erinevad.

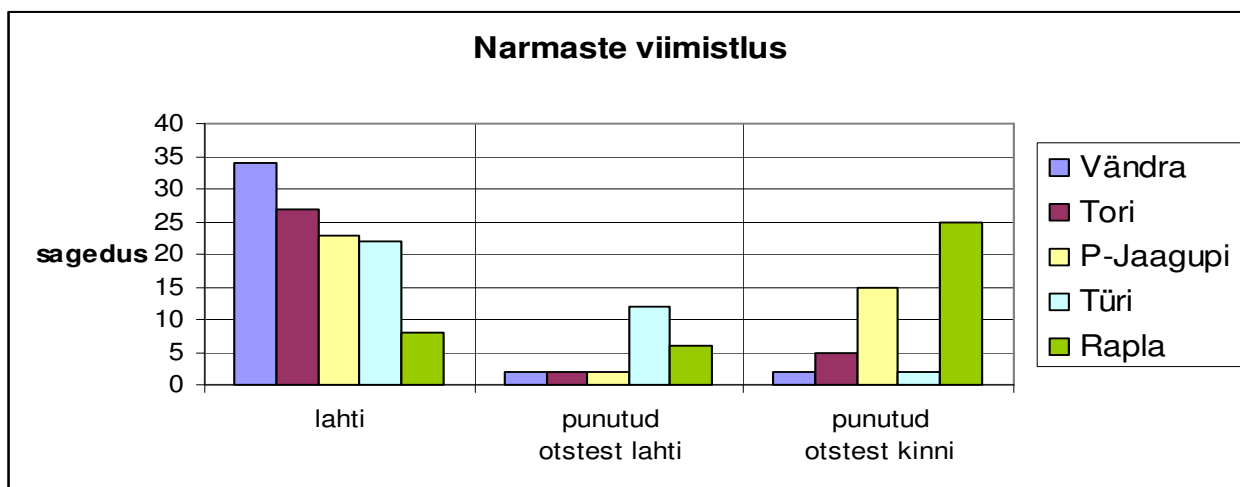
Joonis 3

Narmaste pikkuste paikkondlik esinemissagedus kirivöödel

Narmaste pikkuse esinemissagedus pikkuse rühmades on kõigil kihelkondadel tervikvaates märgatavalt erinev ning igal kihelkonnal on eristatav suurem sagedus mõnes pikkuse rühmas. Viie kihelkonna võrdluses narmaste pikkuses eristub Vändra kihelkond keskmise pikkusega (11-15 cm) narmaste kasutamisega. Narmad, mis on pikemad kui 16 cm on üldpildis kas üldse mitte või väheesinenud narmaste pikkus.

Narmaste viimistlemise paikkondlik esinemissagedus kirivöödel

Narmaste viimistluse tüübid kujunesid Vädra kirivööde uurides, mille tulemusena selgus kolm erinevat narmaste viimistluse tehnilist lahendust (vt lisa 11). Üldpildis domineerib kõigis kihelkondades üks narmaste viimistlemise viis. Väide Lääne- ja Põhja-Eestile iseloomulikust narmaste palmitsemisest (Astel 1998, lk 61) kehtib enam antud uurimuses Põhja-Eestis asuva Rapla kihelkonna kirivööde lõpetamise kohta.

Kokkuvõtteks võib täheldada Vädra kihelkonna kirivööde narmaste pikkus ja viimistlemise tüüp on võrreldes naaberkihelkondadega kõige selgemini eristatavad, millest võib järeldada paikkondlikku selget traditsiooni, kuid eripära antud valdkonnas siiski ei kajastu. Vädra kirivööde iseloomustavad 11-15 cm pikkuselt lahtiseks jäetud narmad.

Peatükis Vädra ja naaberkihelkondade kirivööde võrdleva analüüsi tulemusena selgus tugeva eripära puudumine Vädra kihelkonna kirivöödel. Väiksem eristumine toimus põhivärvi kasutuse võrdluses, kus Vädra kirivöödel esineb põhivärv ainult punasena, mida ei saa väita teiste naaberkihelkondade puhul (vt joonis 8). Võimalik eripära on äärekirja tüübi 6 kasutamises, mida esineb antud võrdluses ainult Vädra vöödel. Nimetatud äärekirja tüüp ei esine Vädra vöödel piisavalt sageli, et mõjuda tugeva eripärana. Naabrite mõju võib täheldada pinnajaotuse tüüp 6 (vt joonis 3) ja äärekirjatüüpide 3 ja 7 puhul (vt joonis 7). Ka narmaste viimistlemisel kasutatud vähene põimimine Vädra kirivöödel on tõenäoliselt mõjutatud naabritest.

KOKKUVÕTE

Käesolevas uurimuses on olnud eesmärgiks Vändra kihelkonna kirivööde uurimine ning on olnud vaadeldav kahest aspektist - vööde tähtsus ja iseloomulike tunnuste otsimine.

Tööhüpoteesis väidetu kirivöö tähtsuse seisnemises vööde laias funktsionaalsuses osutus tõeseks. Praktilisusele ja esteetilisusele lisaks on kirivööel esinduseseme, informatsioonikandja ja kaitsefunktsioon. Kirivööde funktsionaalsus on omavahel tihedalt läbipõimunud ning esineb olenevalt ühiskondlikust käitumisvajadusest mitmes funktsioonis korraga. Ühiskondlik mõtteviis tingis märgisüsteemid ja võis otseselt mõjutada kirivööde kasutamist kogukonna väärtushinnanguid silmas pidades. Ajalises arengus on märgilisus muutunud enam rahvust ja identiteeti tähistavamaks, mis tähtsustab järjest enam paikkonnas isikupärase leidmist ning kasutamist.

Vändra kirivöödes on üldmõõdud funktsionaalsusega põhjendatavad. Kompositsioonilt on Vändra kirivööde sümmeetrilisus, mustri muutumatu püsimine, pinnajaotuse lihtne diagonaalvõrgustik üle-eestiliselt traditsiooniliselt kasutatud kompositsiooni osad. Geomeetrilise ornamentika kasutamise variandirohkus ühe kihelkonna piires (12 eri tüüpi) viitab individuaalsele lähenemisele. Sama võib väita pinnajaotuse ning äärekirja tüüpide variandirohkuse põhjenduseks, kuid antud parameetrites võib siiski näha selget kindla tüübi domineerimist. Värvidest on enam kasutatud punase, sinise, lilla ja rohelise värvi toone, mis samuti on üldiselt traditsiooniline värvikasutus kirivöödel.

Paikkondlikku tugevat eripära Vändra kirivööde uurimisel ei selgunud. Ajalises arengus võib oletada Vändra kirivööde muutusi üldiselt sarnaselt üle-eestiliselt levinud tendentsidele – vööd muutusid kitsamaks. Seoses vöö kitsusega on muutunud ka kogu vöökirja kompositsioon lihtsamaks. Samas on tänu aniliinvärvide kasutusele tulekuga muutunud värvid erksamaks ning vööde üldmulje seeläbi värvilisemaks, mis küll Vändra kirivööde puhul otsest tõestust ei leidnud. Ajalise arengu perspektiivist uurides tundub olulisem kirivöö funktsiooni muutumine (N: tööriivist piduriivaks), mis võib olla kirivööde iseloomustavate tunnuste muutumise otseseks põhjuseks.

Vändra kirivööde iseloomulike tunnuste ja neis leiduva võimaliku eripära uurimiseks välja töötatud metoodika toimis selgelt ning süsteemselt ning võib abiks olla iga väikese piirkonna kirivööde uurimisel. Käesoleva uurimusega on Vändra kirivööd teadvustatud ning asetunud neid iseloomustavate tunnuste ning ajalisest arengust tekkinud muutustega üleseestilisse tervikpilti. Oluline arusaamine tekkis traditsioonilises individuaalse eksisteerimises – ka väikepiirkondades on püütud olla omanäoline ühiskondlikele arusaamadele vaatamata. Täna kontekstis võimalusel valida 40 erineva Vändra kirivöö vahel, milles puudub küll tugev isikupära, on paikkondlikkuses peidus tugev individuaalne kontekst.

Vändrale paikkondliku eripära leidmiseks on vaja jätkata Vändra rahvarõivaste üksikasjalikumalt uurimist. Uuritud Vändra kirivöödest tulenenud informatsioon annab võimaluse täna kasutada ja seeläbi väärtustada rahvapärismust nii traditsiooniliselt rahvarõiva osana kui kaasaegses kontekstis disaini elementidena rahvuslikult kujundatud tekstiilidel. Diplomitööks on kavandatud Vändra paikkondlikku identiteeti tähtsaks pidavatele inimestele disainida kaasaegset rõivastust. Selleks on lisaks kirivöödest teadvustunule vaja uurida Vändra rahvarõivast terviklikult ning üksikosadena. Oluline on välja selgitada rahvuslikul tasandil väärtushinnangute peegeldumine läbi inimese ja riietuse. Ja seda nii talupojakultuuris kui tehnoloogiliselt üliarenenud ja emotsioone väärtustavas tänapäeva kontekstis.

KASUTATUD KIRJANDUS

Astel, E. 1998. *Eesti vööd*. Tartu: Ilmamaa.

Astel, E. 1981. *Vöö eestlaste rahvatraditsioonis*. ERM Ar. XXXII. Tallinn, lk 136 – 144.

Eesti rahvakultuuri leksikon. 2007. Toim Viires, A. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.

Kaarma, M. & Voolmaa, A. 1981. *Eesti rahvarõivad*. Tallinn: Eesti Raamat.

Laigo, A. 1957. *Vööde kudumine ja paelte põimimine*. - Rmt: Eesti rahvarõivad XIX sajandist ja XX sajandi algult. Tallinn, lk 225 – 233.

Manninen, I. 1927. *Eesti rahvariiete ajalugu*. ERM Ar. 3. Tartu.

Moora, H. 1957. *Eesti rahvarõivaste arenemise ajaloo*. - Rmt: Eesti rahvarõivad XIX sajandist ja XX sajandi algult. Tallinn, lk 7 – 28.

Trees, L. 1957. *Värvimine*. - Rmt: Eesti rahvarõivad XIX sajandist ja XX sajandi algult. Tallinn, lk 209 – 211.

Viires, A. 2008. *Tagasivaade*. - Rmt: Eesti rahvakultuur. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, lk 449 – 455.

Voolmaa, A. 1958. Teatmematerjalid. EA 64, lk 247 – 248.

Vunder, E. 1996. *Eesti rahvusrõivas – müüt või tegelikkus*. ERM Ar. XLI. Tartu, lk 89 – 99.

Vunder, E. 2008. *Käsitöö*. - Rmt: Eesti rahvakultuur. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, lk 136 – 167.

Vunder, E. 2008. *Rahvakunst*. - Rmt: Eesti rahvakultuur. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, lk 396 – 422.

Värv, E. 2008. *Riietumine ja rahvarõivad*. - Rmt: Eesti rahvakultuur. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, lk 279 – 301

SUMMARY

The figured belts of Vändra parish

I. Antson

When studying Estonian folk traditions it is very important to be aware of those traditions and know how to use them. In Estonia a lot of districts have been thoroughly studied, but every smallest territorial unit is worth attention. National costumes in their entirety may be unique and different in every place. That is due to relatively restricted communication, which happened mostly inside the home parish.

In the present paper the author has mostly concentrated on figured belts worn in Vändra parish. She concentrates on their importance and characteristic features. Figured belts are considered to have been the most important parts of women's national costumes. They have been used more in comparison with other parts of folk costumes. Figured belts have been used for practical reasons- to hold up and fasten clothes. It was thought to give the bearer more support, protection and security. Figured belts have also been used on other purposes, like presents, especially in weddings. The aim of these presents was to show your approval and wish happiness. It is also known that figured belts were used to cure people and protect them against the evil eye. Figured belts may also be looked at as information forwarders. People began to understand the fact when they established closer relationships with other regions. Figured belts were used as signs of agreement and obligation. It can be seen in usage of different colours. Nowadays it seems that the most essential is to see the uniqueness, solidarity and identity of different places.

To study the specific features of the belts of Vändra, the author had to work out methodology to analyse them more profoundly. The research revealed that when speaking of general measures, geometrical patterns, colors and elaboration, there is no eye-catching difference compared to neighbouring parishes. The variation of ornaments used in Estonia (12 different types in Vändra) refers more to importance of individuality than to traditional usage. More used are red, blue, purple and green colours and their shades. The small peculiarity of the

region is different usage of colours- primary colour is red, and purple hue is more used than in other regions in Estonia.

Historically, the difference of figured belts has been influenced by the development of the society and the usage of the belts has changed as well. The reason why belts are not so wide nowadays is that national costumes have become parts of festive clothing. Due to the fact that the belts are narrower, their composition e.g. pattern is not so complicated any more. At the same time, thanks to the usage of new colours, the shades are brighter and the belts leave more colourful image. All in all, the changes considering the belts all over the Estonia, have been similar. The only difference is in usage of colours. More important is the functional change- from pattern aspect to the part of self-consciousness.

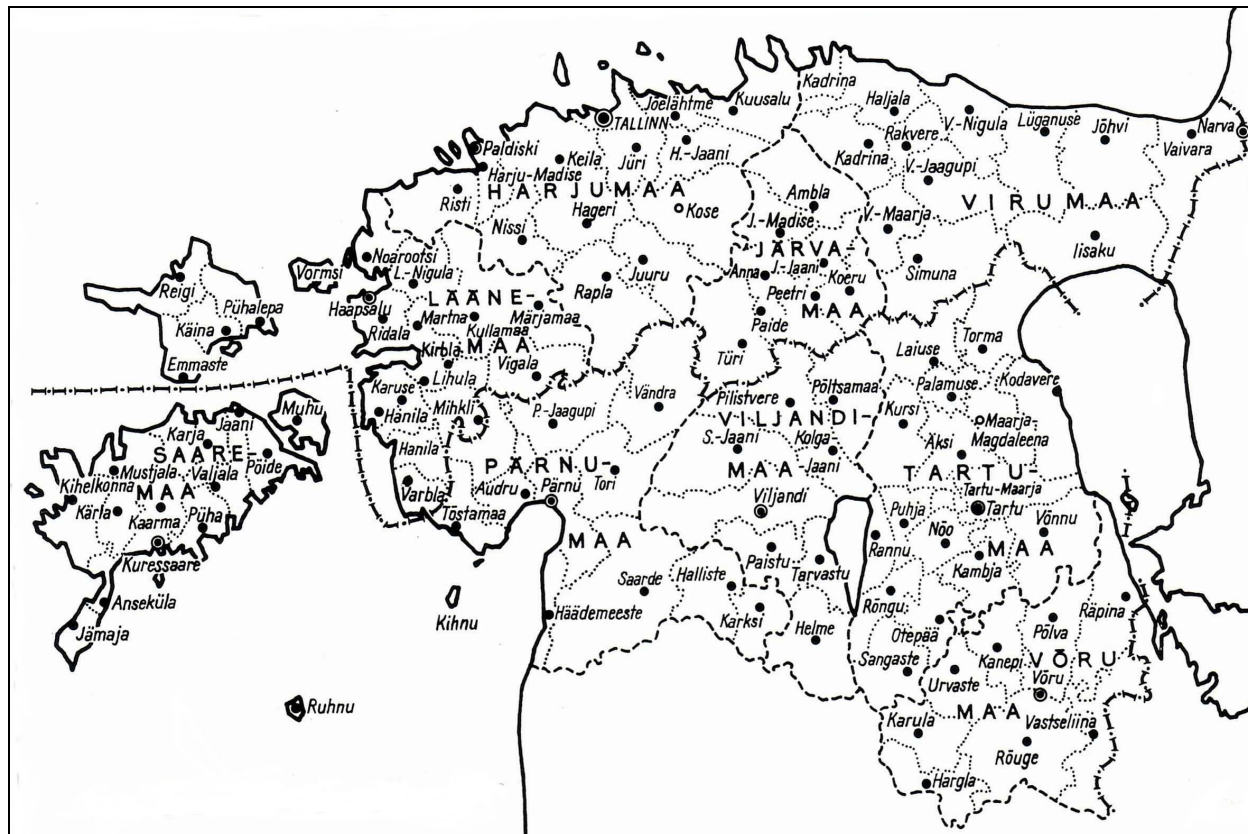
In the present paper figured belts of Vändra have been recognized and thanks to their specific features and historic changes they are an integral part of Estonian folk traditions.

LISAD

Lisa 1 Kaardid

Eesti kihelkondade kaart 19 sajandil (Kaarma, Voolmaa 1981, lk 20)

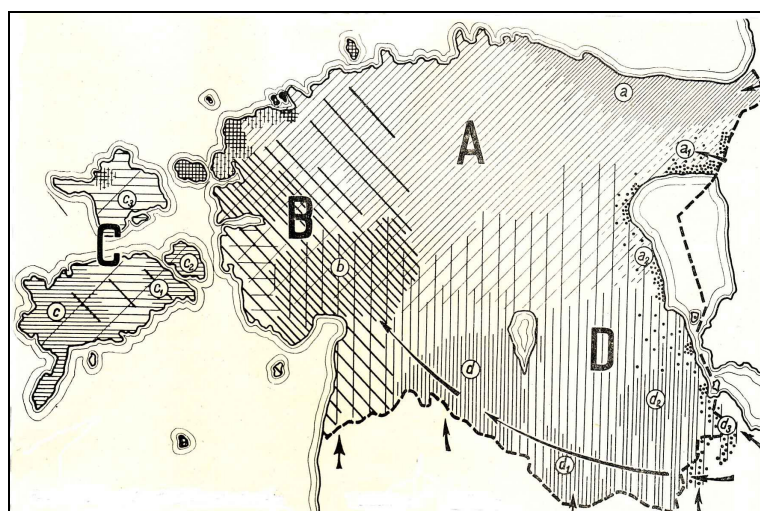
Joonis 1

----- maakonnapiir kihelkonnapiir

Eesti rahvarõivarühmade kaart 19. sajandil (Moora 1957, lk 10)

Joonis 2

A – Põhja-Eesti rühm; B – Lääne-Eesti rühm; C – saarte rühm; D – Lõuna-Eesti rühm

Lisa 2 Vändra kihelkonna kirivööde üldine algandmete tabel

Inventari numbrid, valmistamisaastad, mõõtmed, materjalid ja narmaste iseloomustus. Joonise number viitab edaspidi konkreetse inventari numbriga kirivööle.

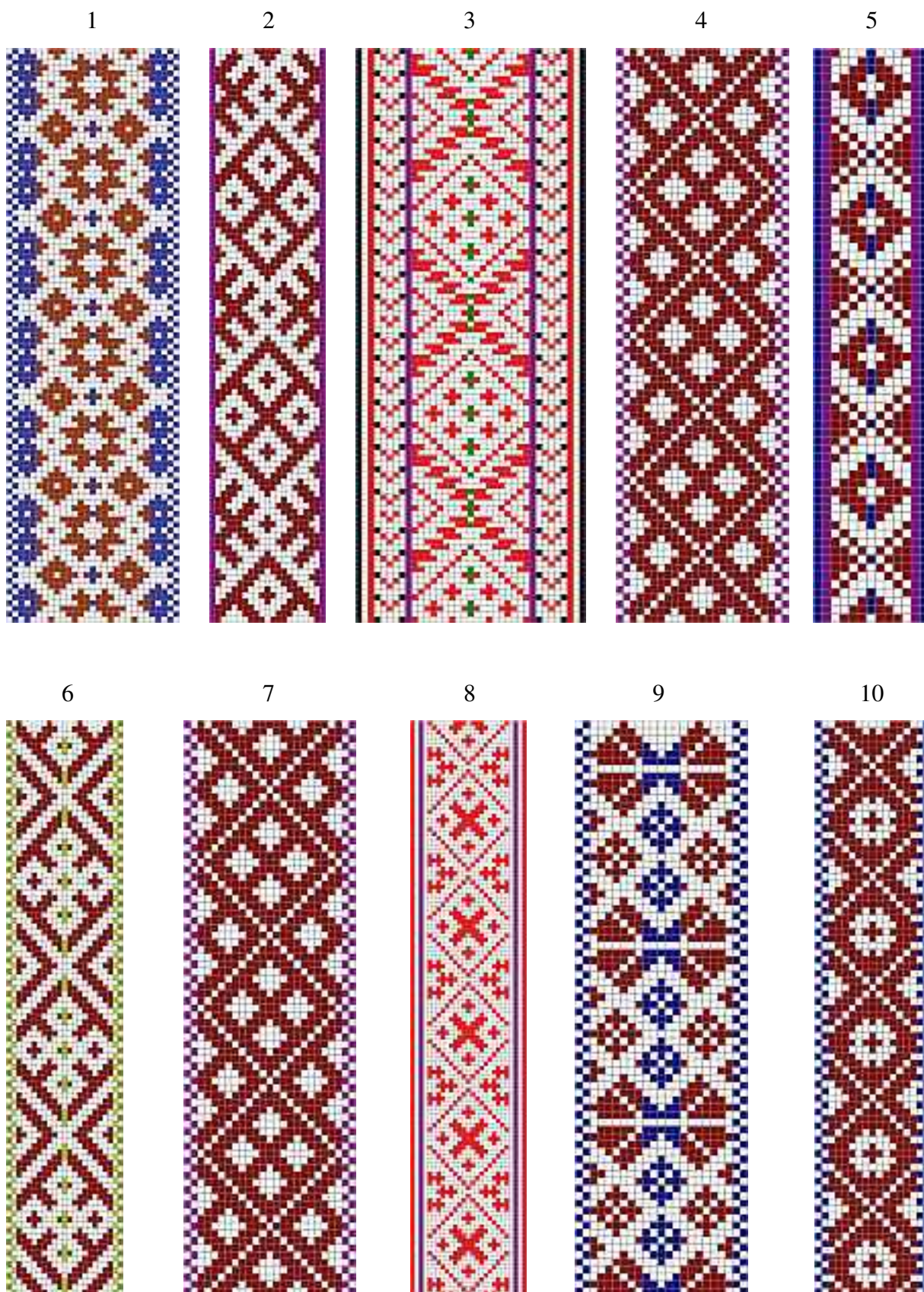
Tabel 1

Joonise nr.	ERM-s inventari nr	Vöö valmist. aasta	Vöö pikkus ilma narmasteta cm	Vöö laius cm	Materjalid	Narmaste pikkus cm	Narmaste viimistlemine
1	8384	1875	185	3	linane, villane	12	lahtised
2	8389	1875	220	2,5	linane, villane	12	lahtised
3	8390	1855	230	4	linane, villane	13	lahtised
4	8391	teadmata	200	3	linane, villane	14	lahtised
5	8395	1875	200	2	linane, villane	13	punatud patsi
6	8418	1850	200	2,5	linane, villane	13	lahtised
7	8419	1850	195	3	linane, villane	13	lahtised
8	8420	1850	175	2,5	linane, villane	11	lahtised
9	8426	1850	235	3	linane, villane	12	lahtised
10	8431	1880	205	2,5	linane, villane	13	lahtised
11	8438	1865	235	4	linane, villane	15	punatud patsi
12	8445	1830	210	2,5	linane, villane	13	lahtised
13	8454	1860	225	2	linane, villane	11	lahtised
14	8470	1875	180	3	linane, villane	10	lahtised
15	8471	1875	245	4	linane, villane	13	lahtised
16	8479	teadmata	270	8	linane, villane	23	lahtised
17	8484	1870	185	2,5	linane, villane	11	lahtised
18	8492	1870	205	2,5	linane, villane	12	lahtised
19	8501	1815	320	7	linane, villane	14	lahtised
20	8502	1815	tükk	7	linane, villane		puuduvad
21	8506	1870	180	3	linane, villane	14	lahtised
22	9729	1870	218	3	linane, villane	10	lahtised
23	10691	1895	205	2	linane, villane	10	punatud patsi otsad ühend.
24	12588	1865	200	2,5	linane, villane	15	lahtised
25	14678	1875	190	2	linane, villane		puuduvad
26	14682	1895	220	3,5	linane, villane	14	lahtised
27	15143	1865	170	2,5	linane, villane	9	lahtised
28	15144	1865	180	1,5	linane, villane	4	punatud patsi otsad ühend.
29	A426:4207	1835	190	2	linane, villane	12	lahtised
30	A426:4208	teadmata	tükk	2,5	linane, villane	10	lahtised

31	A509:764	1890	225	5	linane, villane	22	lahtised
32	A509:1079	1885	205	3	linane, villane	9	lahtised
33	A509:1162	1865	205	5,5	linane, villane	14	lahtised
34	A509:1251	teadmata	240	2,5	linane, villane	12	lahtised
35	A509:1257	1870	230	5	linane, villane	17	lahtised
36	A509:1306	teadmata	160	2,5	linane, villane	15	lahtised
37	A509:1489	1914	175	4,5	linane, villane	17	lahtised
38	A563:822	1890	175	2,5	linane, villane	12	lahtised
39	A563:1618	teadmata	215	2,5	linane, villane	12	lahtised
40	A564:1929	1860	265	5,5	linane, villane	14	lahtised

Lisa 3 Vändra kihelkonna kirivööde joonised

Joonised on originaallaiuses. Iga joonise kohal asuv number on vastavuses tabelsüsteemis ERM-i inventari numbriga (vt lisa 2).

11

12

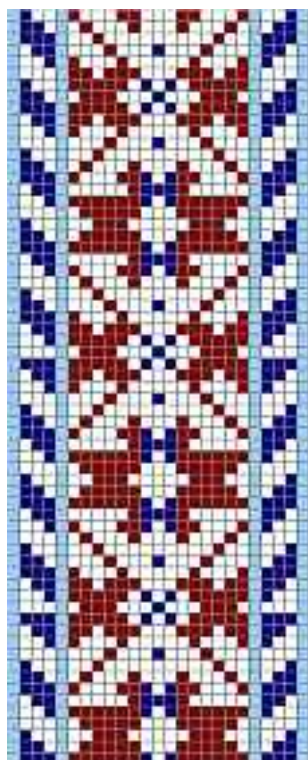
13

14

15

16

17

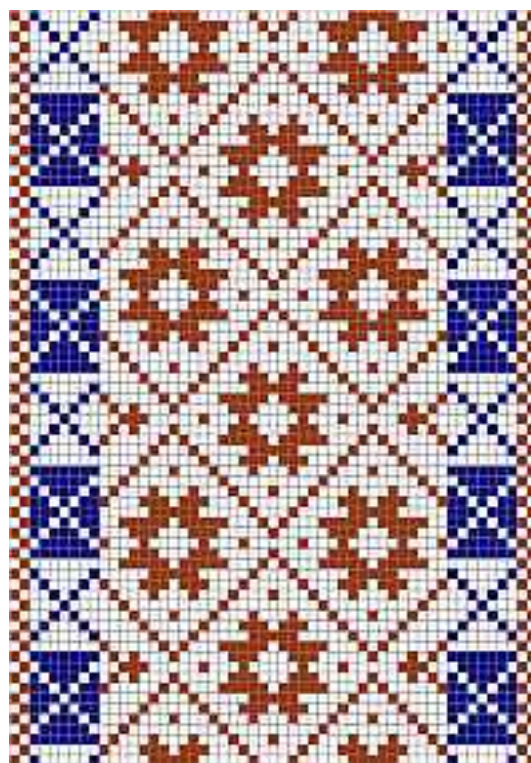
18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

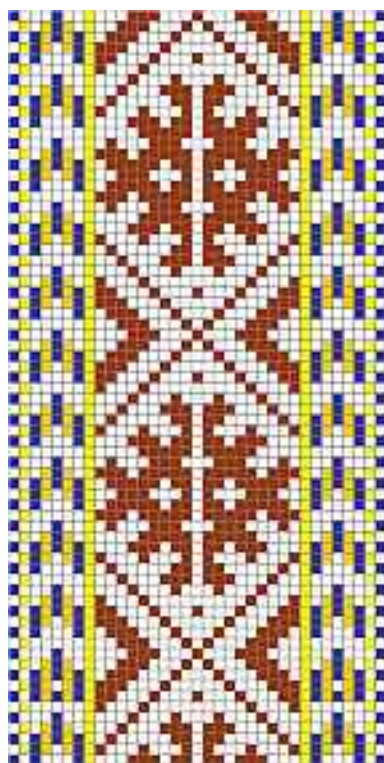
33

34

35

36

37

38

39

40

Lisa 4 Lisainformatsioon Vändra kihelkonna kirivöödest

1. Pärnu Muuseumis säilinud Vändra kihelkonna vöö, mis on valmistatud Tallinna Kunsttöödete Kombinaadi poolt 1964 aastal. Inventari nr. PÄMu E714/1 : 12156. Vöö laius 3,5 cm, vöö pikkus 243 cm. Narmaste pikkus 7 cm. Värvikasutus erkpunane, heledam ja tumedam sinine.

Foto 1

2. Aino Voolmaa poolt 1958 aastal kogutud etnograafilises materjalis (EA 64, lk 248) säilinud foto Vändra kirivööst, mis on kahest samasugusest kokku õmmeldud. Ühe vöö laius 2,8, vöö pikkus narmastega 214 cm, narmaste pikkus 13 cm. Värvikasutus: erepunane keskkiri, sinililla äärekiri. Materjal linane ja villane.

Foto 2

Lisa 5 Kirivöödest seinavaip C. R. Jakobsoni Talumuuseumis

C.R.J.M 845 – 25-st rahvuslikust vööst seinavaip. Vööd on Carl Robert Jakobsonile kingitud mitmesuguste pidulike sündmuste puhul. Vööde kihelkondlik päritolu ei ole teada.

Mõõdud: 216 x 157 cm

Saadud: Jakobson, Ida Carl Roberti t. pärandus

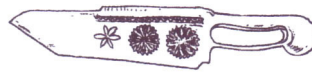
Foto 1

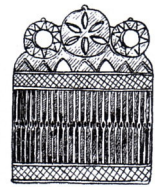
Lisa 6 Kirivöö kudumise töövahendid ja tehnika

1. Kirivöö kudumise töövahendid

1. Vöömõõk (Joonis 1)
2. Vahelikupulk (Joonis 3 - 6)
3. Niiepulk (Joonis 6)
4. Tihv ehk vöösuga (Joonis 2)

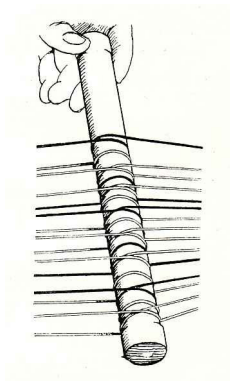
Joonis 1

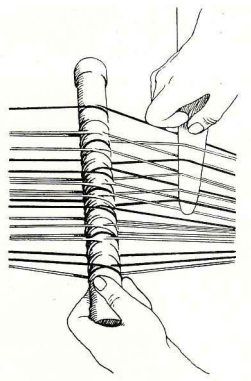
Joonis 2

2. Kirivöö kudumine pulga ja niitega (Moora 1957, lk 227, 228)

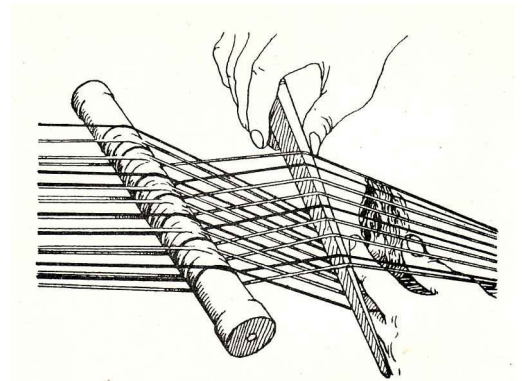
Kirivöö kudumine toimub tavaliselt vöömõõgaga, kudumis- ehk vahelikupulga, niiepulga ja niite abil. Põhilõimeks ja koeks on linane niit, kirilõimeks korrutatud villane lõng. Vöö kudumiseks vajaminevad lõimelõngad veetakse kerast umbse ringina, tehes ringe ümber vahelikupulga, kord ühelt kord teiselt poolt (Joonis 3). Nii tekib kudumisel vajalik vahelik. Iga villase muustrilõnga vahele veetakse kaks linast põhjalõnga. Kui vöö laiuseks vajalik arv lõimelõngu on ülesloodud, siduda alguse ja lõpu lõngaotsad omavahel tugevasti kinni.

Joonis 3

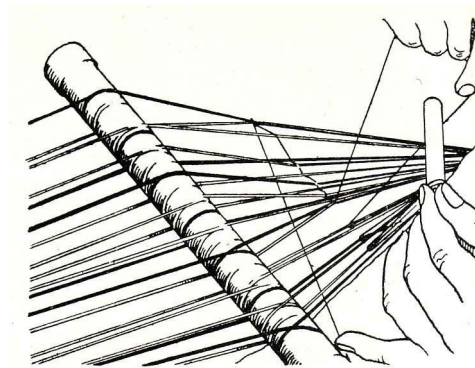
Joonis 4

Joonis 5

Vöökuduja istub umbse lõimeringi sisse, näoga konksu poole, mille külge on lõim kinnitatud. Vahelikupulk jääb kuduja vasakule küljele. Kui lõimed on pingule tõmmatud, korjab kuduja mõõga otsaga üles kõik alumised vahelikulõngad, vajutades ükshaaval ülemisi lõngu alla ja noppides järjest tulevaid alumisi lõngu (Joonis 4). Seejärel keerab ta mõõga serviti ja tõmbab uuest vahelikust läbi tugeva linase niidi (Joonis 5).

Läbitõmmatud niidist moodustatakse kõigile vahelikupulga alt tulevatele lõngadele niied, tõstes iga üksiku lõnga vahelt umbes 7 – 10 cm pikkuse aasa ümber ülemise väikese niiepulga (Joonis 6). Tekkinud niied seotakse tugeva niidiga niiepulga keskele kinni. Nii saadakse teine vahelik.

Joonis 6

Vööd kootakse enesest ettepoole. Kootavast kohast 15-20 cm eemal on niied ja vahelikupulk, mida nihutatakse töö valmides vastavalt eemale, tõmmates valminud vööd selja taha. Enne vöö mustri kudumise alustamist kootakse labast pinda 8 – 10 cm ulatuses.

Kuduma asudes võetakse kõik ülemised lõimed vasaku käe peale ja mõõga otsaga korjatakse villased lõngad vastavalt kirjale mõõga peale. Põhilõimed ja vaheliku ülemised kirilõngad (kui nad mustrikirjas on ette nähtud) jäävad puutumatuks oma kohale. Kui kiri nõuab valget ehk katmata kohta, vajutatakse mõõgaga ülemine kirilõng alla. Kui kirja skeemis on värviline ruut, kirilõng vastavas kohas aga alumises vahelikus, nopitakse see mõõga peale. Kui rida on läbi korjatud, pööratakse mõõk serviti, pistetakse vahelikust koelõng läbi ja lüüakse mõõgaga kinni. Seejärel muudetakse vahelikku, kas niisi tõstes või võttes vahelikupulga enda vaheliku (niisi langetades). Vahelikku kohendatakse ja kinnitatakse veel kord eelmine rida ning korjatakse uus kiri vastavalt mustrile. Valminud vöö kudumata lõimed lõigatakse keskelt pooleks ja neist moodustatakse narmad.

3. Kirivöö kudumine tihvaga (Moora 1957, lk 228)

Tihvaga kudumisel ei looda vöö lõime üles umbsena (ringselt), vaid vastavalt vöö pikkusele mõõdetakse vajalik lõimede arv. Lõim tõmmatakse mõlemast otsast pingule. Lõim veetakse vahelduvalt läbi pii vahede ja augukeste. Tihva tõstes saadi üks vahelik ja teine vahelik saadi, kui tihv lasti vabaks. Kudumine ja kirja korjamine toimib samal põhimõttel, nagu kudumine pulga ja niitega.

Lisa 7 Näited linasest ja villasest poolest, vöö otsa kootud labasest koepinnast ning mustri muutmise kirivöö

Vändra kirivöö ERM 8454

Foto 1

Lisa 8 Näidised välisservast, äärekirjast, keskkirjast, kesktriibust ja sümmeetriatelgedest

1. Linase ühevärvilise välisserva ja äärekirja näidis – foto 2
2. Linase ja villase e. täpilise ääre ja äärekirja näidis – foto 5
3. Keskkirja ja kesktriibu näidised – fotod 3, 6
4. Sümmeetriatelg kesktriibuna – foto 3
5. Rütmi tekitavate võimalike sümmeetriatelgede näidised - fotod 1, 4

Vändra kihelkonna kirivöö ERM 8384

Foto 1

Võimalikud sümmeetriatelgede paigutused: nr. 2

nr. 3

Fragment ERM 8384

Foto 2

Fragment ERM 8384

Foto 3

Vändra kihelkonna kirivöö - ERM A564:1929

Foto 4

nr. 2 nr. 3

Foto 5

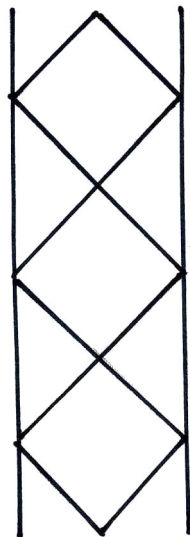

Foto 6

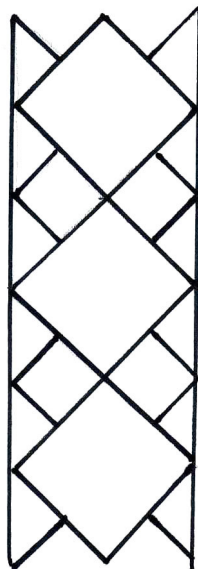

Lisa 9 Pinnajaotuse võrguskeemi tüüpe joonised Vändra kirivöödel

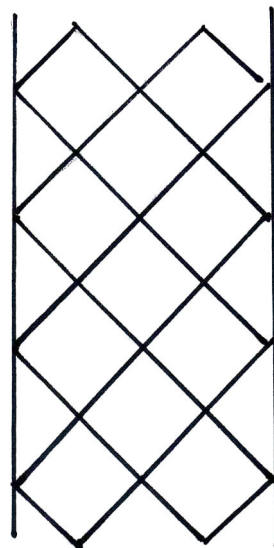
Joonis 1

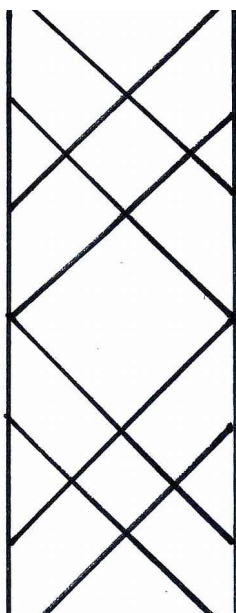
Joonis 2

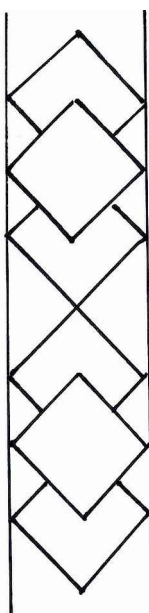
Joonis 3

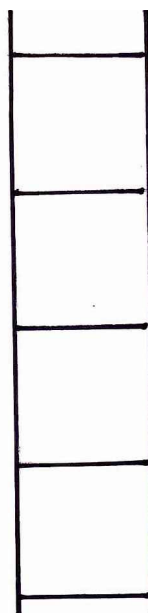
Joonis 4

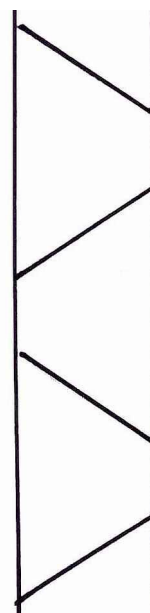
Joonis 5

Joonis 6

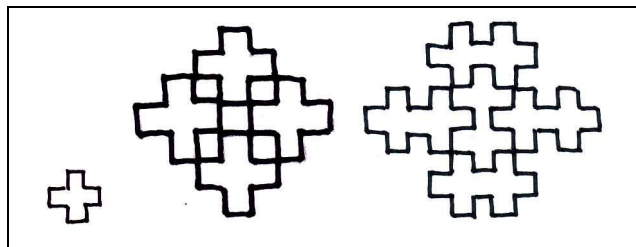

Joonis 7

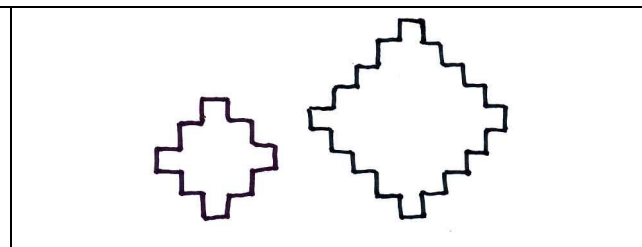

Lisa 10 Põhiornamendi tüübid Vändra kirivöödel

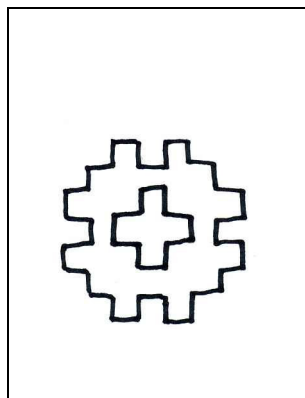
Tüüp 1

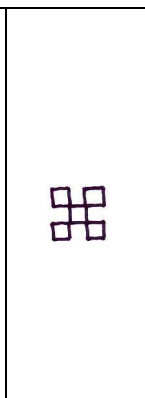
Tüüp 2

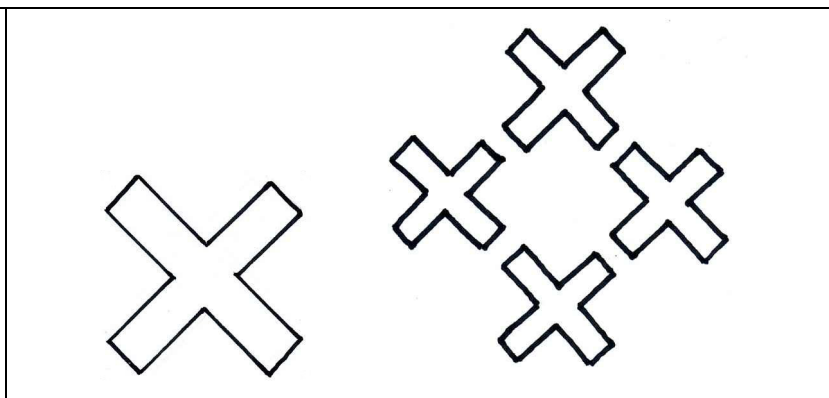
Tüüp 3

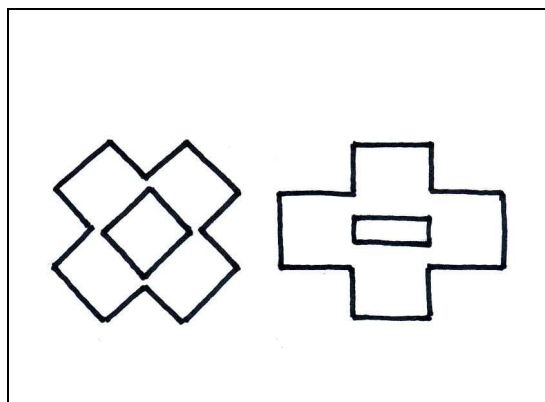
Tüüp 4

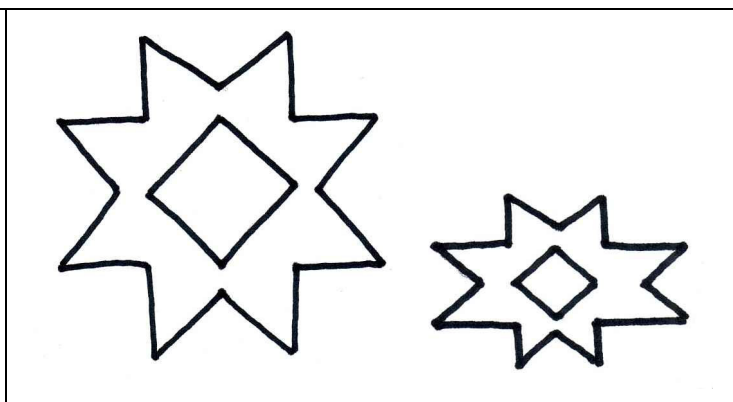
Tüüp 5

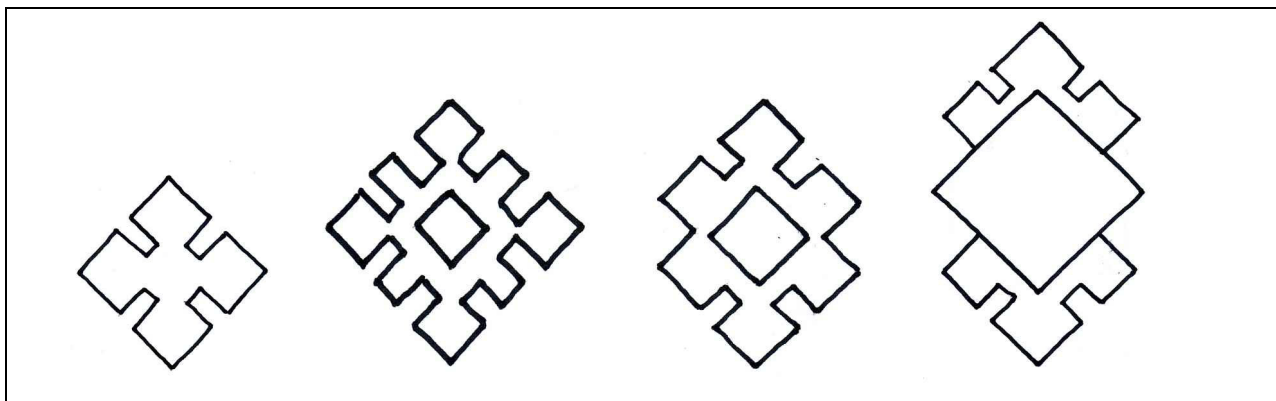
Tüüp 6

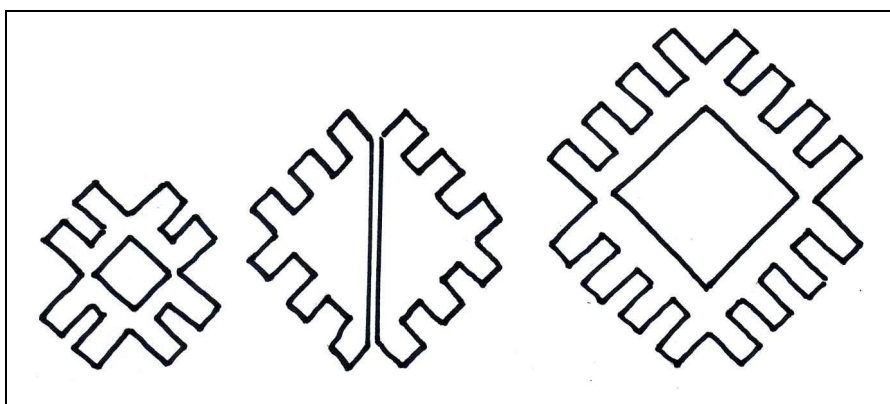
Tüüp 7

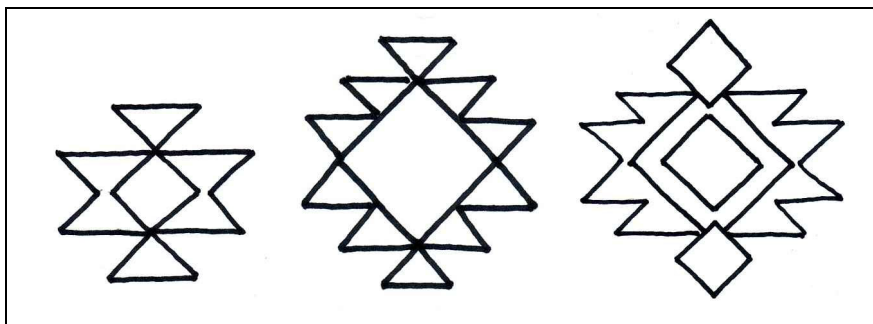
Tüüp 8

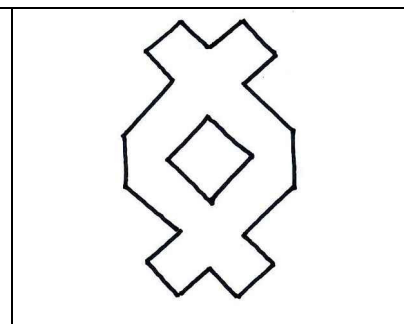
Tüüp 9

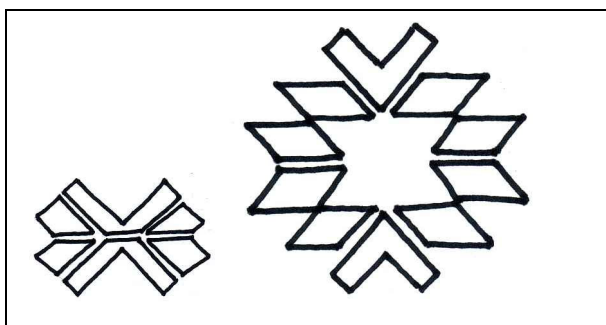
Tüüp 10

Tüüp 11

Tüüp 12

Lisa 11 Äärekirja tüübid ja narmaste viimistlus Vändra kirivöödel

1. Äärekirja tüübid

Tüüp 1 – triibu või täpiridade üksikkasutus või nende omavahelised kombinatsioonid.

Tüüp 2 – kalasabakirja kasutus

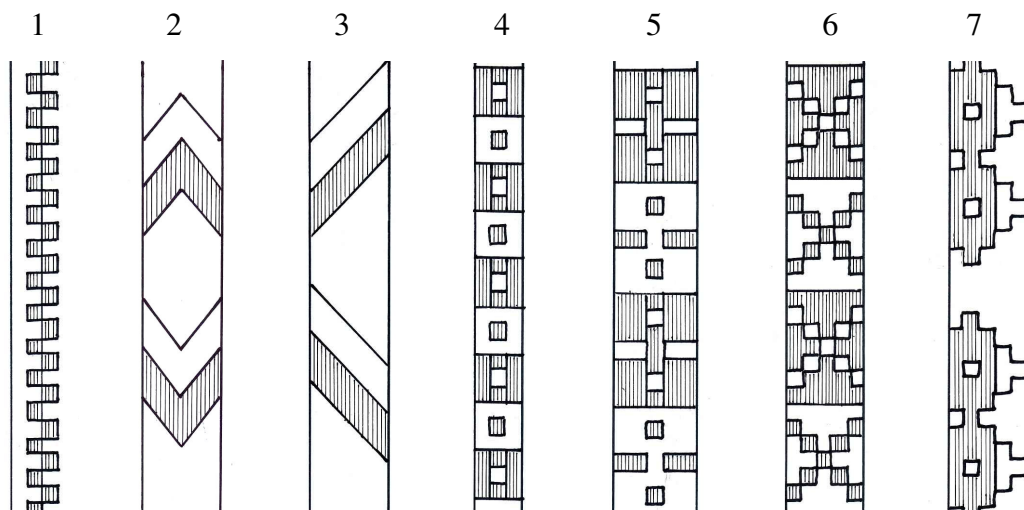
Tüüp 3 – kaldjoone kasutus

Tüüp 4 – mustris tekivad keskelt täpirealised ruudu kujundid

Tüüp 5 – mustris tekivad keskelt täpirealised ristküliku kujundid

Tüüp 6 – mustris tekivad ristkülikud, mille keskel ja vahekohtades on kaldristid

Tüüp 7 – keskkirja muster muutub värvikasutuse muutuse tõttu äärekirjaks

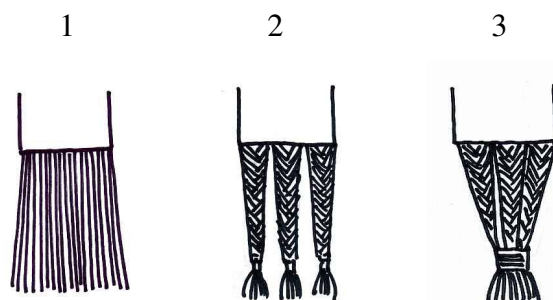

2. Narmaste viimistlemine

Tüüp 1 – narmaste otsad on sõlmitud ja jäetud lahtiselt

Tüüp 2 – narmaste osad on põimitud kimpudesse ja kimbu otsad on jäetud vabalt

Tüüp 3 – narmaste otsad on põimitud kimpudesse ja kimbu otsad on omavahel ühendatud

Lisa 12 Tori, Pärnu-Jaagupi, Türi ja Rapla kihelkondade kirivööde nimekiri

Jrk. nr	Tori	Pärnu- Jaagupi	Türi	Rapla
1.	ERM 7328	ERM A119:20	ERM 451	ERM 9701
2.	ERM 7321	ERM A119:66	ERM 453	ERM 9699
3.	ERM 7347	ERM A119:107	ERM 9732	ERM 9684
4.	ERM 14310	ERM 15202	ERM 12830	ERM 9683
5.	ERM 18242	ERM A119:108	ERM 14765/1	ERM 9668
6.	ERM 17331/3	ERM A119:123	ERM 14765/4	ERM 9665
7.	ERM 17331/1	ERM 18078	ERM 14765/5	ERM 9655
8.	ERM 14311	ERM A119:5	ERM 14765/7	ERM 9642
9.	ERM 7316	ERM A119:6	ERM 14765/8	ERM 9630
10.	ERM 17335	ERM A119:7	ERM 14765/2	ERM 9610
11.	ERM 18292	ERM 15134	ERM 14765/10	ERM 9576
12.	ERM 18291	ERM 15135	ERM 14765/13	ERM 2230
13.	ERM 18306/2	ERM 15136	ERM 14765/14	ERM 2226
14.	ERM 18306/1	ERM 15137	ERM 14765/15	ERM 15124
15.	ERM 18306/3	ERM 15138	ERM 14765/16	ERM 15100
16.	ERM A255:35	ERM 9177	ERM 14856/2	ERM 15094
17.	ERM A255:36	ERM 11471	ERM 14854	ERM 15092
18.	ERM A55:28	ERM 14762/4	ERM 14834	ERM 15088
19.	ERM A272:21	ERM 14762/1	ERM 14826	ERM 15079/2
20.	ERM A509:1334	ERM A616:191	ERM 14825	ERM 15079/1
21.	ERM A563:544	ERM A119:143	ERM 14822	ERM 13297
22.	ERM A563:820	ERM A119:167	ERM 14795	ERM 9755
23.	ERM A563:345	ERM A120:5	ERM 14770	ERM 9754
24.	ERM A563:821	ERM A120:6	ERM 14769/3	ERM 9753
25.	ERM A563:958	ERM A120:8	ERM 14769/1	ERM 9752
26.	ERM A563:955	ERM A509:1256	ERM 14766	ERM 9729
27.	ERM A563:956	ERM A120:32	ERM 14765/17	ERM 9722
28.	ERM A563:957	ERM A120:21	ERM A831:60	ERM 9712
29.	ERM A563:954	ERM A616:50	ERM A509:1307	ERM 9703
30.	ERM A563:866	ERM A509:1325	ERM A509:1250	ERM A509:1070
31.	ERM A563:858	ERM A596:32	ERM A509:1163	ERM A509:1068
32.	ERM A563:823	ERM A596:37	ERM A509:739	ERM A509:1065
33.	ERM A563:1711	ERM A564:1022	ERM 447:331	ERM A509:1058
34.	ERM A564:1352	ERM A564:1024	ERM 14864/2	ERM 18397/2
35.	ERM A564:1353	ERM A509:1520	ERM 14864/1	ERM 18397/1
36.	ERM A596:53	ERM A559:344	ERM 14863/2	ERM 18094
37.	ERM A565:966	ERM A771:181	ERM 14855	ERM 18393
38.	ERM A563:953	ERM A829:111	ERM 14863/1	ERM 17158
39.	ERM A620: 38	ERM A771:180	ERM A509:992	ERM 15677
40.		ERM A771:180	ERM 14765/2	ERM 15283

Lisa 13 Põhitabel I osa

Tabel 1

Vändra kihelkonna kirivööde vaatlusandmed I

	vöö pikkus					vöö laius					narmas-te pikkus			narmas-te viimistlus			värvikasutus äärekirjades												
vöö nr	160 - 195 cm	200 - 245 cm	250 - 295 cm	300 cm ja enam	MUU VARIANT	kuni 1,5 cm	2 - 3 cm	3,5 - 4,5 cm	5 - 6 cm	6,5 cm ja enam	kuni 10 cm	11 - 15 cm	16 cm ja enam	lahtised	punatud, otsad lahti	punatud, otsad kinni	pruunikaspunane	tumepunane	erkpunane	sinine	potisine	hallikassinine	lilla	erk roheline	taineroheline	must	tumekollane	helekollane	MUU VARIANT
1	1					1						1		1						1									
2		1				1						1		1									1						
3		1						1				1		1					1				1			1			
4		1				1						1		1									1						
5		1				1						1			1						1		1						
6		1				1						1		1										1	1				
7	1					1						1		1									1						
8	1					1						1		1				1					1						
9		1				1						1		1							1								
10		1				1						1		1							1								
11		1						1				1			1		1					1					1		
12		1				1						1		1			1				1								
13		1				1						1		1							1								
14	1					1					1			1									1	1					
15		1						1				1		1							1	1							
16			1						1			1		1			1				1	1						1	
17	1					1						1		1									1						
18		1				1						1		1										1					
19				1						1		1		1					1						1				
20										1							1				1								
21	1					1						1		1				1											
22		1				1					1			1							1								
23		1				1					1					1		1					1			1			
24		1				1					1			1										1					
25	1					1																			1				
26		1					1					1		1					1										
27	1					1					1			1					1				1						
28	1					1					1					1			1				1						
29	1					1					1			1							1								
30						1					1			1				1											
31		1						1					1	1				1			1							1	
32		1				1					1			1											1				
33		1						1			1			1				1			1								
34		1				1					1			1									1						
35		1						1				1		1					1								1	1	
36	1					1					1			1					1		1								
37	1						1					1		1			1					1			1				
38	1					1					1			1										1					
39		1				1					1			1							1								
40			1					1			1			1			1				1								
=	13	22	2	1	0	1	27	5	4	3	7	27	4	34	2	2	6	5	5	4	15	4	12	5	5	2	2	3	0

Tabel 2

Vändra kihelkonna kirivööde vaatlusandmed II

	värvi- kasutus keskkirjades				värvikasutus kesktriipudes							vöökirja nimetamine keskkirja villaste lõimelõngade järgi										keskkirja kesktriibu laius					must- ri muu- tus		kesk- telje kesk- triip		
vöö nr	pruunikaspunane	tumepunane	erkpunane	MUU VARIANT	sinine	potisine	hallikassinine	hilla	erk roheline	taimeroheline	MUU VARIANT	9 lõngaline	13 lõngaline	15 lõngaline	17 lõngaline	19 lõngaline	21 lõngaline	23 lõngaline	25 lõngaline	31 lõngaline	35 lõngaline	MUU VARIANT	11 lõimelõnga laiune	3 lõimelõnga laiune	5 lõimelõnga laiune	9 lõimelõnga laiune	MUU VARIANT	muster muutub	muster kordub	sümmeetiline	ebasümmeetiline
1	1				1											1							1						1	1	
2		1														1													1	1	
3			1						1							1							1						1	1	
4		1															1												1	1	
5		1				1						1											1						1	1	
6		1								1						1							1						1	1	
7		1															1												1	1	
8			1													1													1	1	
9		1				1										1									1				1	1	
10		1											1																1	1	
11	1						1								1								1						1	1	
12	1					1						1											1						1	1	
13		1				1							1										1				1		1	1	
14			1												1														1	1	
15	1					1								1										1					1	1	
16	1																			1									1	1	
17		1															1													1	
18			1					1									1						1						1	1	
19	1																	1											1	1	
20	1																				1								1	1	
21		1																1											1	1	
22		1															1												1	1	
23		1													1														1	1	
24		1														1													1	1	
25		1							1						1								1						1	1	
26	1												1																1		1
27			1										1																1	1	
28			1									1																	1	1	
29		1				1									1								1						1	1	
30		1														1														1	
31		1																	1										1	1	
32	1																1												1	1	
33		1															1												1	1	
34		1															1												1	1	
35	1															1													1	1	
36			1										1																1	1	
37	1								1							1									1				1	1	
38			1													1													1	1	
39		1														1													1	1	
40	1					1													1							1			1	1	
=	12	20	8	0	1	7	1	1	1	3	0	3	2	4	5	12	8	2	2	1	1	0	10	1	2	1	0	1	37	39	1

Tabel 3

Vändra kihelkonna kirivööde vaatlusandmed III

	pinnajaotuse võrguskeemitüüpide kasutamine								põhiornamenditüüpide kasutamine												äärekirjatüüpide kasutamine								
vöö nr	tüüp 1	tüüp 2	tüüp 3	tüüp 4	tüüp 5	tüüp 6	tüüp 7	MUU VARIANT	tüüp 1	tüüp 2	tüüp 3	tüüp 4	tüüp 5	tüüp 6	tüüp 7	tüüp 8	tüüp 9	tüüp 10	tüüp 11	tüüp 12	MUU VARIANT	tüüp 1	tüüp 2	tüüp 3	tüüp 4	tüüp 5	tüüp 6	tüüp 7	MUU VARIANT
1		1														1												1	
2				1						1													1						
3				1									1										1						
4		1								1													1						
5				1						1													1						
6				1												1							1						
7		1								1													1						
8	1												1										1						
9		1																		1			1						
10	1										1												1						
11					1														1							1			
12	1									1															1				
13	1													1			1	1										1	
14				1												1		1							1				
15	1															1								1					
16	1																1						1						
17	1																1						1						
18	1																1						1						
19	1															1								1					
20			1													1											1		
21			1							1													1						
22		1								1													1						
23	1																	1							1				
24			1								1												1						
25	1									1													1						
26							1										1								1				
27	1											1											1						
28						1								1									1						
29	1															1							1						
30	1									1													1						
31	1												1														1		
32		1														1							1						
33	1																1						1						
34		1														1							1						
35	1																1						1						
36	1									1													1						
37	1																			1						1			
38	1												1										1						
39		1															1						1						
40	1																	1								1			
=	21	8	3	5	1	1	1	0	3	7	2	1	4	2	6	4	7	3	1	2	0	23	5	3	2	3	2	2	0

Lisa 14 Põhitabeli II osa

Tabel 4

Tori kihelkonna kirivööde vaatlusandmed I

	vöö pikkus					vöö laius					narmas-te pikkus			narmas-te viimistlus			värvikasutus äärekirjades												
vöö nr	160 - 195 cm	200 - 245 cm	250 - 295 cm	300 cm ja enam	MUU VARIANT	kuni 1,5 cm	2 - 3 cm	3,5 - 4,5 cm	5 - 6 cm	6,5 cm ja enam	kuni 10 cm	11 - 15 cm	16 cm ja enam	lahtised	punatud, otsad lahti	punatud, otsad kinni	pruunikaspunane	tumepunane	erkpunane	sinine	potisine	hallikassinine	lilla	erk roheline	taimeroheline	must	tumekollane	helekollane	MUU VARIANT
1		1								1		1		1				1						1					
2		1						1				1		1			1								1				
3		1							1				1	1							1							1	
4	1						1						1	1					1										
5		1					1					1		1							1								
6	1						1				1			1					1		1								
7		1					1				1			1									1						
8	1						1				1			1				1			1								
9					1					1											1				1				1
10		1						1															1						1
11		1					1					1				1								1					
12	1						1					1		1									1	1					
13		1					1					1				1	1												
14		1					1				1					1			1				1						
15	1						1				1			1					1										
16	1						1					1		1									1	1					
17		1					1					1		1						1			1						
18		1						1				1			1							1							1
19	1						1					1		1					1				1						
20					1					1			1	1			1				1						1		
21		1					1				1				1								1						
22		1					1				1			1					1						1				
23					1		1												1				1						
24		1					1					1		1					1					1					
25	1						1					1		1					1										
26					1		1												1					1					
27		1						1			1			1			1			1									
28		1					1					1				1			1		1								
29					1		1																					1	
30		1					1					1		1				1					1						
31	1						1					1		1				1					1						
32		1					1					1		1				1					1						
33		1					1					1		1				1						1					
34		1						1			1			1			1								1			1	
35	1						1				1			1											1				1
36		1					1					1		1					1				1						
37	1							1			1					1								1	1				
38		1						1			1			1						1									1
39				1						1			1	1							1							1	1
=	11	22	0	1	5	0	27	3	5	4	14	16	4	27	2	5	5	6	12	3	8	1	13	8	6	0	1	4	6

Tabel 5

Tori kihelkonna kirivööde vaatlusandmed II

	värvi- kasutus keskkirjades				värvikasutus kesktriipudes							vöökirja nimetamine keskkirja villaste lõimelõngade järgi										keskkirja kesktriibu laius					must- ri muu- tus		kesk- telje kesk- triip		
vöö nr	pruunikaspunane	tumepunane	erkpunane	MUU VARIANT	sinine	potisine	hallikassinine	lilla	erk roheline	taimeroheline	MUU VARIANT	9 lõngaline	13 lõngaline	15 lõngaline	17 lõngaline	19 lõngaline	21 lõngaline	23 lõngaline	25 lõngaline	31 lõngaline	35 lõngaline	MUU VARIANT	11 lõimelõnga laiune	3 lõimelõnga laiune	5 lõimelõnga laiune	9 lõimelõnga laiune	MUU VARIANT	muster muutub	muster kordub	sümmeetriline	ebasümmeetriline
1		1							1													1		1					1	1	
2	1																		1										1	1	
3				1															1										1	1	
4			1												1														1	1	
5			1														1												1	1	
6			1													1													1	1	
7			1												1														1	1	
8		1											1																1	1	
9				1													1												1	1	
10	1																		1										1	1	
11			1													1													1	1	
12			1													1													1	1	
13			1														1												1	1	
14			1																			1							1	1	
15			1												1														1	1	
16		1														1													1	1	
17		1											1																1	1	
18				1		1												1							1				1	1	
19			1												1														1	1	
20	1																		1										1	1	
21		1																											1	1	
22			1					1															1						1	1	
23			1																										1	1	
24			1																1								1		1	1	
25			1												1														1	1	
26			1												1														1	1	
27	1																		1										1	1	
28			1																			1							1	1	
29			1								1				1														1	1	
30		1										1																	1	1	
31		1																1											1	1	
32		1													1														1	1	
33		1							1						1								1						1	1	
34	1					1																1		1					1	1	
35		1															1												1	1	
36			1													1													1	1	
37			1																			1							1	1	
38				1		1					1						1								1				1	1	
39				1															1										1	1	
=	5	10	19	5	0	2	1	1	2	0	2	0	1	2	8	10	5	1	7	0	0	5	2	3	1	0	0	1	38	39	0

Tabel 6

Tori kihelkonna vaatlusandmed III

	pinnajaotuse võrguskeemitüüpide kasutamine								põhiornamenditüüpide kasutamine												äärekirjatüüpide kasutamine								
vöö nr	tüüp 1	tüüp 2	tüüp 3	tüüp 4	tüüp 5	tüüp 6	tüüp 7	MUU VARIANT	tüüp 1	tüüp 2	tüüp 3	tüüp 4	tüüp 5	tüüp 6	tüüp 7	tüüp 8	tüüp 9	tüüp 10	tüüp 11	tüüp 12	MUU VARIANT	tüüp 1	tüüp 2	tüüp 3	tüüp 4	tüüp 5	tüüp 6	tüüp 7	MUU VARIANT
1			1						1																			1	
2	1								1																				1
3		1																		1									1
4	1									1												1							
5		1								1												1							
6	1								1													1							
7		1																		1		1							
8			1						1													1							
9									1																	1			
10	1																1								1				
11												1										1							
12	1															1						1							
13			1								1											1							
14	1									1	1											1							
15						1				1												1							
16		1																		1		1							
17	1								1													1							
18				1												1										1			
19	1													1								1							
20	1									1																1			
21	1								1													1							
22	1																				1	1							
23	1															1						1							
24	1														1							1							
25	1								1													1							
26	1																				1	1							
27			1														1					1							
28	1																		1			1							
29	1															1						1							
30	1								1													1							
31			1						1													1							
32			1									1										1							
33		1															1												1
34			1									1																	1
35	1													1											1				
36		1																			1	1							
37		1														1						1							
38						1									1														1
39	1																	1					1						
=	20	7	7	1	0	2	0	0	10	5	2	2	1	4	5	0	4	1	0	1	5	27	1	0	2	3	0	1	5

Lisa 15 Põhitabel III osa

Tabel 7

Pärnu-Jaagupi kihelkonna kirivööde vaatlusandmed I

	vöö pikkus					vöö laius					narmas-te pikkus			narmas-te viimistlus			värvikasutus äärekirjades												
vöö nr	160 - 195 cm	200 - 245 cm	250 - 295 cm	300 cm ja enam	MUU VARIANT	kuni 1,5 cm	2 - 3 cm	3,5 - 4,5 cm	5 - 6 cm	6,5 cm ja enam	kuni 10 cm	11 - 15 cm	16 cm ja enam	lahtised	punatud, otsad lahti	punatud, otsad kinni	pruunikaspunane	tumepunane	erkpunane	sinine	potiline	hallikassine	lilla	erk roheline	taimeroheline	must	tumekollane	helekollane	MUU VARIANT
1	1					1					1					1					1								
2		1				1					1					1		1			1								
3		1				1					1					1		1					1			1			
4		1				1					1					1					1								
5	1					1					1					1		1					1						
6	1					1					1			1				1											
7		1				1					1					1		1			1								
8	1					1					1			1				1	1										
9	1					1						1		1				1		1									
10	1					1					1					1		1					1						
11		1						1				1		1				1						1					
12					1		1				1			1				1											
13	1						1				1			1					1				1						
14	1						1					1		1					1					1					
15	1						1				1					1													
16	1						1				1					1		1					1						
17	1						1				1			1				1			1								
18	1						1				1			1									1						
19	1						1					1		1												1			
20		1					1					1		1					1				1						
21		1					1					1				1	1		1					1					
22	1							1			1					1		1							1				
23	1						1				1			1					1										
24	1						1				1			1					1				1						
25		1					1				1			1				1											
26		1						1			1					1					1		1	1					
27		1					1					1		1					1	1									
28	1						1				1			1					1					1					
29	1						1				1					1			1										
30	1						1				1				1				1		1								
31	1						1					1		1				1											
32		1					1				1				1			1											
33	1						1					1		1				1					1						
34	1						1				1			1				1					1						
35	1						1					1				1		1					1						
36		1					1				1			1				1											
37	1						1				1			1				1											1
38		1						1				1				1	1		1					1					
39	1						1				1			1				1					1						
40		1						1				1		1			1				1				1				
=	25	14	0	0	1	1	34	5	0	0	27	13	0	23	2	15	3	17	15	3	9	0	12	7	2	2	0	0	1

Tabel 8

Pärnu-Jaagupi kihelkonna kirivööde vaatlusandmed II

	värvi- kasutus keskkirjades				värvikasutus kesktriipudes							vöökirja nimetamine keskkirja villaste lõimelõngade järgi											keskkirja kesktriibu laius					must- ri muu- tus		kesk- telje kesk- triip	
vöö nr	pruunikaspunane	tumepunane	erkpunane	MUU VARIANT	sinine	potisine	hallikassinine	lilla	erk roheline	taimeroheline	MUU VARIANT	9 lõngaline	13 lõngaline	15 lõngaline	17 lõngaline	19 lõngaline	21 lõngaline	23 lõngaline	25 lõngaline	31 lõngaline	35 lõngaline	MUU VARIANT	11 lõimelõnga laiune	3 lõimelõnga laiune	5 lõimelõnga laiune	9 lõimelõnga laiune	MUU VARIANT	muster muutub	muster kordub	sümmeetriline	ebasümmeetriline
1			1																1										1	1	
2		1														1													1	1	
3		1						1							1									1					1	1	
4	1													1										1					1	1	
5		1							1						1									1					1	1	
6			1											1										1					1	1	
7	1					1								1										1					1	1	
8			1												1														1	1	
9			1											1															1	1	
10		1																				1							1		1
11		1														1													1	1	
12		1											1																1	1	
13			1												1														1	1	
14			1												1														1	1	
15			1					1					1											1					1	1	
16		1							1					1										1					1	1	
17		1												1															1	1	
18			1												1														1	1	
19			1												1														1	1	
20			1												1														1	1	
21	1								1						1									1					1	1	
22		1																				1							1	1	
23			1						1										1					1					1	1	
24			1						1						1									1					1	1	
25		1															1												1	1	
26			1														1												1	1	
27			1												1												1			1	
28			1					1									1							1					1	1	
29			1																1										1	1	
30			1												1														1	1	
31		1							1						1									1					1	1	
32			1																			1							1		1
33		1											1																1	1	
34		1							1						1									1					1	1	
35			1						1						1									1					1	1	
36		1													1														1	1	
37		1													1														1	1	
38	1								1						1									1					1	1	
39			1												1														1	1	
40	1														1														1	1	
=	5	15	20	0	0	1	0	3	9	0	0	0	2	7	20	2	3	0	3	0	0	3	13	0	0	0	0	1	39	38	2

Tabel 9

Pärnu-Jaagupi kihelkonna kirivööde vaatlusandmed III

	pinnajaotuse võrguskeemitüüpide kasutamine								põhiornamenditüüpide kasutamine												äärekirjatüüpide kasutamine								
vöö nr	tüüp 1	tüüp 2	tüüp 3	tüüp 4	tüüp 5	tüüp 6	tüüp 7	MUU VARIANT	tüüp 1	tüüp 2	tüüp 3	tüüp 4	tüüp 5	tüüp 6	tüüp 7	tüüp 8	tüüp 9	tüüp 10	tüüp 11	tüüp 12	MUU VARIANT	tüüp 1	tüüp 2	tüüp 3	tüüp 4	tüüp 5	tüüp 6	tüüp 7	MUU VARIANT
1		1														1						1							
2				1																	1	1							
3	1																				1				1				
4			1							1												1				1			
5						1															1	1							
6	1												1									1							
7						1															1	1							
8				1									1		1							1							
9	1																				1	1							
10							1										1					1							
11		1															1												1
12						1															1	1							
13			1						1													1							
14						1															1	1							
15									1													1							
16	1																				1				1				
17	1																	1				1				1			
18	1															1						1							
19						1													1			1							
20	1																		1			1							
21	1																				1				1				
22		1																			1		1						
23	1																					1							
24	1																1					1							
25	1																				1	1							
26	1																1							1					
27								1						1							1				1				
28	1																				1	1							
29				1															1			1	1						
30				1																		1	1						
31	1																				1		1						
32							1		1														1						
33						1																1	1						
34	1																1					1							
35	1													1								1							
36	1																				1	1							
37		1																			1		1						
38	1																					1	1						
39	1																					1	1						
40	1																					1				1			
=	20	4	2	4	0	6	2	1	3	1	0	0	2	2	2	1	5	5	0	3	19	33	0	1	5	0	0	0	1

Lisa 16 Põhitabel IV osa

Tabel 10

Türi kihelkonna kirivööde vaatlusandmed I

	vöö pikkus					vöö laius					narmas-te pikkus			narmas-te viimistlus		värvikasutus äärekirjades													
vöö nr	160 - 195 cm	200 - 245 cm	250 - 295 cm	300 cm ja enam	MUU VARIANT	kuni 1,5 cm	2 - 3 cm	3,5 - 4,5 cm	5 - 6 cm	6,5 cm ja enam	kuni 10 cm	11 - 15 cm	16 cm ja enam	lahtised	punatud, otsad lahti	punatud, otsad kinni	pruunikaspunane	tumepunane	erkpunane	sinine	potiline	hallikassinine	lilla	erk roheline	taimeroheline	must	tumekollane	helekollane	MUU VARIANT
1		1					1				1			1				1							1				
2		1					1					1		1									1						
3		1					1					1				1			1	1									
4		1					1											1					1						
5		1					1					1			1						1								1
6		1					1					1		1				1			1								
7		1					1					1		1				1			1								
8		1						1				1		1				1			1								
9			1					1			1				1			1			1								
10	1						1					1			1			1			1								
11		1					1					1		1							1								1
12		1					1				1				1			1			1								
13	1							1				1	1						1		1								
14	1							1				1			1			1			1								
15		1					1					1	1											1					
16		1					1					1		1				1			1								
17		1					1					1			1			1			1								
18		1					1					1		1			1			1									
19		1						1			1			1									1						
20	1						1				1			1							1								
21					1				1								1				1								
22	1							1				1	1					1						1					
23	1						1					1		1									1						
24		1					1					1			1						1								1
25		1					1					1			1						1								1
26		1					1					1		1				1			1								
27	1							1			1			1				1	1		1								
28			1					1				1		1			1			1									
29	1						1					1	1	1							1								
30		1					1				1			1							1								
31		1					1				1				1			1			1								
32	1						1				1					1	1		1										
33		1						1				1			1			1			1								
34			1				1					1	1	1									1						
35	1						1					1			1						1								
36		1						1			1			1									1						
37		1					1					1			1								1		1				
38					1		1																						1
39					1				1								1			1									
40		1					1					1		1			1	1			1								
=	10	24	3	0	3	0	28	10	2	0	10	20	6	22	12	2	6	17	4	4	24	0	7	2	2	0	0	0	5

Tabel 11

Türi kihelkonna kirivööde vaatlusandmed II

	värvi- kasutus keskkirjades				värvikasutus kesktriipudes						vöökirja nimetamine keskkirja villaste lõimelõngade järgi										keskkirja kesktriibu laius					must- ri muu- tus		kesk- telje kesk- triip			
vöö nr	pruunikaspunane	tumepunane	erkpunane	MUU VARIANT	sinine	potisine	hallikassinine	lilla	erk roheline	taimeroheline	MUU VARIANT	9 lõngaline	13 lõngaline	15 lõngaline	17 lõngaline	19 lõngaline	21 lõngaline	23 lõngaline	25 lõngaline	31 lõngaline	35 lõngaline	MUU VARIANT	lõimelõnga laiune	3 lõimelõnga laiune	5 lõimelõnga laiune	9 lõimelõnga laiune	MUU VARIANT	muster muutub	muster kordub	sümmeetriline	ebasümmeetriline
1		1								1						1							1						1	1	
2		1						1								1							1						1	1	
3			1					1						1									1						1	1	
4		1													1														1	1	
5		1				1							1										1						1	1	
6		1				1							1										1						1	1	
7		1				1								1									1						1	1	
8		1				1								1									1						1	1	
9		1				1								1									1						1	1	
10		1				1																1	1						1	1	
11		1				1																1	1						1	1	
12		1				1							1										1						1	1	
13			1			1								1									1						1	1	
14		1				1								1									1						1	1	
15		1										1																	1	1	
16		1				1										1							1						1	1	
17		1												1															1	1	
18	1															1													1	1	
19		1																	1										1	1	
20		1				1																	1						1	1	
21	1					1										1							1						1	1	
22		1												1															1	1	
23			1															1											1	1	
24		1				1																1	1						1	1	
25			1			1																1	1						1	1	
26		1				1																1	1				1		1	1	
27		1	1										1																1	1	
28	1				1										1									1					1	1	
29			1												1														1	1	
30		1												1															1	1	
31		1												1															1	1	
32			1							1			1										1						1	1	
33		1				1							1										1						1	1	
34		1												1															1	1	
35		1														1													1	1	
36			1																1										1	1	
37		1						1														1	1						1	1	
38				1															1										1	1	
39	1				1										1									1					1	1	
40	1	1				1																1	1						1	1	
=	5	28	8	1	2	18	0	3	0	1	1	1	6	11	4	6	0	1	3	0	0	7	23	2	0	0	0	1	39	40	0

Tabel 12

Türi kihelkonna kirivööde vaatlusandmed III

	pinnajaotuse võrguskeemitüüpide kasutamine								põhiornamenditüüpide kasutamine												äärekirjatüüpide kasutamine								
vöö nr	tüüp 1	tüüp 2	tüüp 3	tüüp 4	tüüp 5	tüüp 6	tüüp 7	MUU VARIANT	tüüp 1	tüüp 2	tüüp 3	tüüp 4	tüüp 5	tüüp 6	tüüp 7	tüüp 8	tüüp 9	tüüp 10	tüüp 11	tüüp 12	MUU VARIANT	tüüp 1	tüüp 2	tüüp 3	tüüp 4	tüüp 5	tüüp 6	tüüp 7	MUU VARIANT
1	1													1								1							
2	1																1					1							
3	1																	1						1					
4	1								1													1							
5						1				1														1					
6						1								1														1	
7	1									1																		1	
8						1								1									1						
9	1																1											1	
10	1																				1			1					
11						1								1										1					
12						1				1													1						
13								1									1							1					
14			1							1														1					
15						1														1				1					
16	1																1					1							
17								1								1												1	
18			1								1											1							
19	1													1								1							
20								1						1								1							
21				1															1							1			
22	1																				1			1					
23	1																1					1							
24						1															1			1					
25								1		1														1					
26						1		1								1					1		1						
27	1																1							1					
28				1																	1		1						
29				1																1									1
30			1								1											1							
31	1																1							1					
32				1					1															1					
33								1									1							1					
34								1								1												1	
35	1																1					1							
36								1									1					1							
37	1															1								1					
38	1																				1	1							
39				1																	1		1						
40	1																				1				1				
=	17	0	3	5	0	8	0	8	2	6	1	0	0	6	5	0	9	2	0	4	6	12	5	15	1	1	0	3	3

Lisa 17 Põhitabel V osa

Tabel 13

Rapla kihelkonna kirivööde vaatlusandmed I

	vöö pikkus					vöö laius					narmas-te pikkus			narmas-te viimistlus			värvikasutus äärekirjades													
vöö nr	160 - 195 cm	200 - 245 cm	250 - 295 cm	300 cm ja enam	MUU VARIANT	kuni 1,5 cm	2 - 3 cm	3,5 - 4,5 cm	5 - 6 cm	6,5 cm ja enam	kuni 10 cm	11 - 15 cm	16 cm ja enam	lahtised	punatud, otsad lahti	punatud, otsad kinni	pruunikaspunane	tumepunane	erkpunane	sinine	potisine	hallikassinine	lilla	erk roheline	taimeroheline	must	tumekollane	helekollane	MUU VARIANT	
1		1						1			1					1							1							
2	1							1			1					1			1				1							
3		1						1				1				1					1									
4		1					1					1			1										1	1				
5		1					1				1					1								1		1				
6		1					1					1				1					1				1					
7		1					1				1					1					1									
8		1					1					1			1						1			1						
9		1					1					1				1					1									
10		1					1				1					1		1						1						
11		1					1				1					1							1							
12		1							1		1				1										1					
13	1							1				1		1											1					
14		1					1					1				1								1		1				
15		1					1					1				1				1		1								
16		1					1				1					1									1					
17		1						1				1				1					1									
18		1					1				1					1		1												
19		1					1					1				1								1						
20		1					1					1				1								1						
21	1						1					1				1							1							
22	1						1					1		1										1						
23		1					1					1				1					1			1						
24		1					1					1			1						1				1					
25	1						1				1					1					1			1						
26		1					1				1			1							1									
27	1						1				1			1									1	1						
28			1				1					1				1								1						
29					1		1																		1				1	
30	1						1				1			1				1		1										
31		1						1				1				1		1			1									
32		1						1				1		1											1	1				
33		1					1					1		1										1						
34	1						1				1					1	1													
35		1					1					1				1					1									
36		1					1					1			1						1									
37	1						1					1		1									1							
38		1					1					1			1					1					1					
39	1						1					1				1							1							
40		1					1				1					1					1									
=	10	28	1	0	1	0	32	7	1	0	15	24	0	8	6	25	1	4	1	3	14	1	7	13	7	4	0	0	1	

Tabel 14

Rapla kihelkonna kirivööde vaatlusandmed II

	värvi- kasutus keskkirjades				värvikasutus kesktriipudes							vöökirja nimetamine keskkirja villaste lõimelõngade järgi										keskkirja kesktriibu laius					must- ri muu- tus	kesk- telje kesk- triip			
vöö nr	pruunikaspunane	tumepunane	erkpunane	MUU VARIANT	sinine	potisine	hallikassinine	lilla	erk roheline	taimeroheline	MUU VARIANT	9 lõngaline	13 lõngaline	15 lõngaline	17 lõngaline	19 lõngaline	21 lõngaline	23 lõngaline	25 lõngaline	31 lõngaline	35 lõngaline	MUU VARIANT	lõimelõnga laiune	3 lõimelõnga laiune	5 lõimelõnga laiune	9 lõimelõnga laiune	MUU VARIANT	muster muutub	muster kordub	sümmeetiline	ebasümmeetiline
1		1				1											1									1		1	1		
2				1										1															1	1	
3		1							1						1											1			1	1	
4		1											1																1	1	
5		1											1																1	1	
6	1													1															1	1	
7		1												1															1	1	
8		1												1															1	1	
9		1							1								1								1				1	1	
10		1						1						1											1				1	1	
11		1							1							1									1				1	1	
12				1						1												1					1		1	1	
13		1												1															1	1	
14	1													1															1	1	
15	1													1															1	1	
16		1												1															1	1	
17		1																				1							1	1	
18		1																				1							1	1	
19		1												1															1	1	
20		1														1													1	1	
21		1						1									1						1						1		1
22		1						1									1						1						1	1	
23		1											1																1	1	
24	1												1																1	1	
25		1										1																	1	1	
26		1														1													1	1	
27		1						1						1										1					1	1	
28			1													1													1	1	
29				1				1														1				1			1	1	
30		1													1														1	1	
31		1																1											1	1	
32		1												1															1	1	
33		1							1							1							1						1	1	
34			1							1				1											1				1	1	
35	1												1													1			1	1	
36	1										1		1												1				1	1	
37		1						1						1										1					1	1	
38		1								1				1										1					1	1	
39		1				1										1									1				1	1	
40	1																					11							1	1	
=	7	28	2	3	0	2	0	6	4	3	1	1	6	15	3	7	2	1	0	0	0	15	3	4	5	1	3	0	40	39	1

Tabel 15

Rapla kihelkonna kirivööde vaatlusandmed III

	pinnajaotuse võrguskeemitüüpide kasutamine								põhiornamenditüüpide kasutamine												äärekirjatüüpide kasutamine								
vöö nr	tüüp 1	tüüp 2	tüüp 3	tüüp 4	tüüp 5	tüüp 6	tüüp 7	MUU VARIANT	tüüp 1	tüüp 2	tüüp 3	tüüp 4	tüüp 5	tüüp 6	tüüp 7	tüüp 8	tüüp 9	tüüp 10	tüüp 11	tüüp 12	MUU VARIANT	tüüp 1	tüüp 2	tüüp 3	tüüp 4	tüüp 5	tüüp 6	tüüp 7	MUU VARIANT
1	1															1						1							
2				1																	1							1	
3								1								1												1	
4				1													1											1	
5	1															1												1	
6								1								1												1	
7				1												1						1							
8				1												1												1	
9			1									1										1							
10	1								1													1							
11		1															1					1							
12	1															1						1							
13								1								1												1	
14			1							1																		1	
15										1																			1
16								1								1												1	
17			1											1								1							
18	1																1					1							
19								1								1												1	
20			1									1																1	
21							1														1	1							
22			1									1										1							
23	1																			1								1	
24	1															1												1	
25				1						1																		1	
26	1									1												1							
27	1																			1		1							
28	1											1										1							
29	1															1												1	
30	1									1										1		1							
31	1																					1							
32			1									1																1	
33						1															1	1							
34	1															1						1							
35	1									1																		1	
36	1															1						1							
37				1						1												1							
38	1									1																		1	
39			1							1												1							
40			1									1																1	
=	17	1	8	6	0	1	1	5	1	9	6	0	0	1	12	2	3	0	0	4	2	20	0	0	0	0	0	19	1